45 kop.

Leelo Tungal

Kartul, lehm ja kosmonaut

Leelo Tungal
Kartul, lehm ja kosmonaut

Leelo Tungal

Kartul, lehm ja kosmonaut

TALLINN · EESTI RAAMAT · 1986

Illustreerinud VLADIMIR TAIGER

T $\frac{4803010200-427}{901(15)-86}$ TL-9-15-85

Teedla bussipeatusest on Heleni ja Kristjani koduni vähem kui poole tunni tee. See tee pole küll asfaldiga kaetud, kuid on see-eest kenasti looklev ja kakaokarvaline, ning temas leidub suuri ja põnevaid lompe. Paremal pool teed seisab tume kuusemets, kust vahel võib kuulda väikeste ruugete riisikate kilkeid, vasakul pool mustendab suur põld, mida künnavad kaks traktorit. Heleni ja Kristjani kodu asub seal kuusemetsapoolses küljes, valges punase katusega majas, mille ukse ees kollendab kolm kõrget vahtrapuud. Majja viib kolme astmega trepp. Kuid enne, kui sisse saad, nuusutab sind üle musta-valgekirju kollaste kulmudega õuekoer Suli.

Suli on tubli ja aus peni, teda karta ei maksa. Vähemalt Irja küll ei kartnud, kui koos emaga õueväravast sisse astus ja Suliga tuttavaks sai. Esimene maatuttav oligi Irjal Suli ja alles pärast teda tutvus ta tüdruk Heleni, poiss Kristjani ja nende ema, tädi Leidaga. Heleniga olevat nad küll varemgi kohtunud, kuid see oli juhtunud ilmatu ammu, pool elu tagasi, kui Irja oli alles umbes nii kaheaastane, Helen veelgi pisem ja Kristjanit polnud üldse olemas.

Heleni ja Irja emad olid kooliõed, ning nüüd istusid nad kohvilaua taga ja arutasid, mida Irjaga peale hakata. Irja ema, kes oli kirjanik, kutsuti Leedumaale Vilniuse linna tähtsale nõupidamisele ja Irja isa oli kauges komandeeringus. Seepärast plaanitses ema Irjat nõupidamise ajaks tädi Leida juurde jätta.

Irja vaatas toas ringi ja nägi, et Helenil on just selline nukuvanker, nagu tallegi pidi ostetama, aga ei ostetud, sellepärast et ta külmkapist nukukodu tegi ja pudelipiimad vesivärvidega roheliseks värvis, et saaks ilusa sammastega saali... Tädi Leida koogid olid ka maitsvad.

„Olgu, ma jään!" ütles Irja. Kuid nüüd lausus ema, et nii südametu ta ka ei ole, et jätab oma vääniku tädile tüliks kaela sel raskel ajal, kui ämm on haiglas. Tädi Leida ohkas ja ütles, et kui ämmal on tõepoolest pimesoolepõletik, nagu arst eile oletas, siis ta haiglast niipea tagasi ei jõua, ning lihtsalt ei tea, mis Kristjaniga peale hakata.

„Me võime ju teda hoida!" lubas Irja. Helen ütles: „Mhmh!"

„Teil alles endil hoidjat vaja," naeris tädi Leida. „Poiss on hirmus elav, temaga on raske hakkama saada."

„Noh, kui ÄMM saab hakkama, siis meie ammugi!" arvas Irja. Ta polnud elu sees ühtki ämma näinud, kuid oli kindel, et see on umbes sama, mis nõid või vanapagan. Näe, Helen on ise nii tasane tüdruk, aga ämma ei paistagi teine kartvat!

Kristjan oli natuke paha poiss küll. Oma ema sülest oskas ta paar kohvitassi ümber ajada, suhkrutoosist suhkrut lauale puistata ja ühe pannkoogi emale pähe panna. Ning kui ema tahtis teda lõunauinakule viia, hakkas poiss jonnima: „Ei taha, ei taha-aa!" Oli näha, et tädi Leida häbenes poja jonni.

Irja tõusis püsti: „Las ma panen ta ise magama!"

„Oi, kullake, ei see nii lihtsalt lähe," arvas tädi Leida.

Irja kükitas Kristjani kõrvale ja sosistas talle kõrva: „Tahad hampelmanni näha? Kristjan, hampelmanni tahad?"

„Tahan!" ütles Kristjan ja ulatas Irjale käe.

„Helen, näita Irjale, kus Kristjani voodi on!" lausus tädi Leida rõõmsa üllatusega.

„Ampelmanni! Ampelmanni!" nõudis Kristjan, kui tüdrukud talle pidžaamat selga toppisid. Irja tõmbas endale vooditeki ümber ja tegi koleda näo pähe: „Amp-amp-amp! Vaat see ongi hampelmann!"

„Veel! Veel!" pirises Kristjan ega tahtnud kuidagi pikali jääda.

„Kui sa kohe magama ei jää, siis tuleb ÄMM!" hoiatas Irja. „Kuulsid, ämm juba koputaski!" Kristjan jõi kartma, pani käed põse alla ja surus silmad kõvasti kinni.

„See asi on nüüd siis korras," teatas Irja emadele. „Kas on veel midagi, millega te ise hakkama ei saa?"

„Magab tõesti!" imestas tädi Leida üle ukse Kristjanit vaadates. „Tubli tüdruk! Äkki tahad ise ka lõunauinakut teha? Lasteaialapsed on ju harjunud? Meie Helen küll juba ammu päeval ei maga, kuid..."

„Oh ei!" hüüdis Irja. „Ega meil lasteaias ka keegi ei maga — ainult mängult!" Oli see vast rõõm — pääseda mitu päeva lõunauinakust!

„Siis, ma arvan, võiksite õue minna. Sa, Helen, näita Irjale oma jäneseid!"

„JÄNESEID? Sul on oma jänesed?"

„Mhmh!"

Et ühel viieaastasel tüdrukul on vend, ämm, koer ja jänesed korraga ning teisel pole isegi nukuvankrit!

*

Suli tuli neile ringutades ja haigutades vastu.

„Noh, sõbrake, kuidas elad?" küsis Irja. Suli liputas saba ja heitis selili. Irja hakkas talle maadlemist õpetama.

„Tegelikult on Suli kuri koer!" teatas Helen.

„Näita kurku!" käskis Irja koera ja ajas talle käe suhu.

„On jah kuri — näe, kui kirju kurgulagi tal on. Isa ütles, et kurjal koeral on ikka kirju kurgulagi. Oh sa mu kurjake!" sasis Irja Suli seljakarvu. „Tead, Helen, hakkame koeraga kurjategijaid püüdma!"

„Mismoodi?"

„Eks läheme kuskile kuriteokohale ja hüüame: „Suli! Suli!" Noh, ja siis vaatab päris-suli kohe meie poole, et kes teda hüüab, ja koer Suli jookseb kohale ja võtab ta kinni — nagu koer Civil filmis, eks?"

„Mhmh," noogutas Helen, mõtles natuke ja sõnas: „Jah, aga meie sovhoosis ei ole tegelikult kurjategijaid ega päris-sulisid."

„Ei ole tõesti?" muutus Irja kurvaks. „Noh, lähme siis jäneseid vaatama."

„Nad on siinsamas lauda taga," juhatas Helen.

„Aga miks nad laudas ei ole?" küsis Irja. „Kes teil siis üldse laudas elab?"

„Lehm ja vasikas, ja möödunud aastal oli meil siga. Aga nüüd on kanad," seletas Helen. „Jänesed ei tahagi laudas elada, seal on liiga soe."

Irja paotas laudaust. Sees oli tõepoolest soe, pruun ja hämar olemine. Kuid peale valgete kanade, kes istusid suurel redelil, polnud laudas ühtki hingelist. „Kuhu see redel viib? Niisama seina peale?"

„See on ju õrs! Kanad tahavad õrrel magada," ütles Helen.

„Neid võiks dresseerida," arvas Irja. „Aga kus lehm ja vasikas ja siga on?"

„Praegu on soe aeg, loomad käivad päeval väljas." Helen imestas, et Irja nii lihtsaid asju ei teadnud. „Aga siga meil tänavu polegi. Vanaema ei tahtnud enam võtta."

„Kus see endine siis sai? Suri ära?"

„Tapeti ära loomulikult."

„Mis ta kurja tegi?" küsis Irja. „Oli ta paha?"

Helen kehitas õlgu: „Ei olnud paha, hea taine siga oli. Ikka ju tapetakse, muidu liha ei saa."

Irja ei mõistnud, kuidas Helen nii kurvast asjast nõnda rahulikult võib rääkida! Ei noh, temale maitses ka seapraad hapukapsaga, aga eales polnud ta seda süües mõelnud, et prae saamiseks tuleb siga julmalt ära tappa... Irja ei tahtnud enam laudas ollagi.

Heleni jänesed elasid kolmes korteris. Ühes puuris lösutas suur mustade laigukestega valge jänes. Ta pikad kõrvad olid seljal ludus nagu patsid ja ta nina tegi kogu aeg nuusk-nuusk. Teises puuris lippasid ringi pisikesed vilkad jänkupojad, muist mustakirjud, muist hallid. Viimases puuris lamas hiiglasuur hall pikk-kõrv, vuntsid kurjalt turris.

„Küll on armsakesed!" ei jõudnud Irja ära imes-

tada. „Kohutavalt armsad jänesed! Mis nende nimed on?"

„See suur emajänes on Kirju. See hall on isajänes, ja ülejäänud on pojad."

„Lihtsalt pojad? Ilma nimeta? See on ju sama, kui minu nimi oleks Tütar ja sinu nimi oleks Tütar... Vaata, kuidas nad häbenevad seda, et neil nimesid ei ole — ninad lausa värisevad! Ei, vaata, see on Kõksi, teine Jõksi..." Irja tegi puuriukse ettevaatlikult lahti ja võttis ühe jänkupoja sülle. „Kuule, Helen, mis oleks, kui paneksime selle nimeks Irja? Ta on nii väga minu nägu, eks?"

„Aga äkki on poiss?" kõhkles Helen.

„Ja mis siis? Siis on ta esimene poiss-Irja maailmas! Ja sellele pisikesele paneme nimeks Helen."

„Mhmh!" nõustus Helen. „Vaata, kui ilus karv tal on! Sellest lubas isa mulle mütsi teha."

„MÜTSI?" Irja jäi mõttesse. „Kui vanaks jänesed elavad?"

„Ma ei tea... Nad tapetakse ju ära."

„Ka täiesti süütult, jah? Ja sina lubad seda?"

Helen kehitas õlgu: „Eks ta kahju on küll!"

„Tead mis, Helen: laseme nad vabadusse!"

„Isa annab kere peale. Ja nad ei saa metsas hakkama ka, nad on ju küülikud, noh, kodujänesed."

Irja pani jänese-Irja ohates puuri tagasi. Korraga ta hüüatas: „Ahaa, mul tuli hea mõte! Mis su isa nimi on?"

„Heldur, aga mis siis?"

„Tead mis: paneme isajänesele nimeks Heldur ja emajänesele Leida, ja pojad on siis Irja, Helen, Kristjan ja Moonika — see on minu ema nimi. Siis ei julge su isa neid tappa lasta. Lihtsalt ei sobi sellise nimega jänest tappa, eks ole?"

„Mhmh," pomises Helen. „Aga emajänese nimi on ju Kirju?"

„Noh, mis siis! Nüüd on ta nimi Kirjuleida. Väga ilus nimi! Miks sa pead raputad? Kui minul ükskord tütar sünnib, siis panen talle nimeks ka Kirjuleida. Aga mis sina oma tütrele nimeks paned?"

„Helgi Sallo," vastas Helen. „Lähme õunu sööma!"

Irja polnud jäneseid uurides märganudki, et siinsamas, paari sammu kaugusel, kasvasid puude otsas õunad. Neid võis õunapuu alt korjata ja mõne võis noppida otse oksalt, kui kikivarvule tõusta! Nagu muinasjutus!

„Need on martsipanõunad, need ületalve ei seisa, tuleb kõik ära süüa," ütles Helen.

„Eks siis pea sööma, kui tuleb," arvas Irja, lennutas nagu Helengi õunasüdame üle aia ja võttis puu alt kohe uue õuna. „Pesemata õunad on maailmas kõige paremad õunad."

Keegi ütles: „Mh-mm!" Irja vaatas ringi: heldeke, seal, kuhu nad äsja õunasüdamed olid pildunud, vaatas üle aia suur musta-valgekirju lehmapea! See oli ilusa näoga päriseluslehm. Helen andis lehmalegi ühe õuna. Krõmps-krõmps tegi lehm, ja õun oli kadunud. Lehmal oli kare roosa keel ja must niiske nina. Ta lubas oma suurele näole pai teha ja ta suunurkadest nirises ilusasti ila nagu kaks hõbedast jääpurikat.

„Kas see ongi teie lehm?" küsis Irja.

„Meie Kirjak jah. Tal on vasikas ka, selle nimi on Laulik."

Kohe oli Laulikki platsis. Ta oli kangesti oma ema nägu, ainult kehamuster oli tal natuke teistsugune.

„Lauljanna oleks vasikale ilusam nimi," arvas Irja.

„Ei," raputas Helen pead. „See on pullvasikas."

„Mis sest, et pull vasikas. Lauljanna on jälle pull vasika nimi!"

Helen naeris: „Ei, Laulikust tuleb pull! Lehmapoiss, noh!"

„Ah pull! No miks ma pulle ei tea!" taipas Irja. „Pullid lähevad tigedaks, eks? Ühes raamatus oli tige pull, ajas inimesi taga ja kõik. Kas sa ei karda, et ta ükskord su maha murrab?" vadistas Irja Lauliku nina silitades.

„Ta müüakse varsti ära," teadis Helen.

„Lapsed!" hüüdis tädi Leida uksel. „Kas teil külm ei ole?"

Ka Irja ema tuli trepile, kampsun õlgadel.

„Tead, ema, ma jään siia küll!" hõiskas Irja tema juurde joostes. „Siin on päris vahva olla: jänesed ja koer ja lehm ja pull, ja martsipanõunad tuleb kõik ära süüa! Tapetakse ja müüakse siin küll kole palju, aga muidu kaunis kena koht!"

Õhtul tehti Irjale ase kušetile, mis seisis Heleni voodi kõrval. Irja ei jonninud magama minnes peaaegu üldse: ta kartis, et äkki tädi Leida ei tahagi muidu teda enda juurde jätta. Muidugi, kõige toredam oleks ju emaga Leedumaale kaasa sõita, kuid ema ütles, et see ei tule kõne allagi... Ja Irja pelgas, et äkki mõtleb ema ümber ja viib ta linna selle vanatädi juurde, kes peab kurja, mantliga koera, kel pole hambaid suus. Vanatädi oli kulmu kortsutanud ja öelnud, et kui emal t õ e s t i last kusagile jätta pole, siis ta v õ i b ju mõne päeva teda ära kannatada. Kuid siin, Heleni juures, oli hoopis vahvam! Irja arvas, et kui vanainimesed jäävad magama, siis

võivad nad Heleniga polaarööd mängida ja tasakesi kummitada.

„Noh, Irja," ütles ema kušetiäärele istudes. „Homme, kui ärkad, olen ma juba ära sõitnud. Ole siis hea laps, ära tädile tüli tee ja ära jälle mingit pahandust välja mõtle. Jääb nii?"

„Jääb!" lubas Irja. „Aga täna on sinu kord muinasjuttu rääkida. Mäletad, eile rääkisin mina sellest, kuidas kirjutusmasinal oli köha?"

„Aga millest ma siis räägin?"

„Jutusta... näiteks laulvast lehmast. Kuidas lehm hakkas lauljaks," soovitas Irja.

„Hm," tegi ema. „Aga kas Helen üldse tahab sellist juttu?"

„Mhmh!" noogutas Helen pead.

„Olgu!" Ema mõtles pisut ja alustas: „Kord elas üks lehm, kellel oli väga ilus hääl. Iseenesest oli see lehm harilik tubli piimaandja nagu tädi Leida Kirjak, aga kui talle laulutuurid peale tulid, siis unustas vissi nii piimaandmise, söömise kui ka joomise. Aina kõõrutas laulda:

„Ammu-uhhuu, juheissassa,
ma olla laulmata ei saa!"

Harakas jutustas lehmale, et inimeste seas ongi olemas selline elukutse: laulja. Astub aga laulja lavale ja kõik kuulavad teda hiirvaikselt, ning kui laul on otsas, plaksutatakse käsi ja hüütakse: „Bis!", mis tähendab seda, et laula veel, kui aega on.

„Ja neid ei lüpsta?" küsis lehm uudishimulikult.

„Minu teada küll mitte," vastas harakas.

„Ja nad võivad laulda nii palju kui süda ihaldab?"

„Iga kell."

„Aga," mõtles lehm. „Aga... miks ei võiks minagi lauljaks hakata? Kõik kuuleksid, plaksutaksid, ütleksid: „Bis!" ja mõtleksid: „Oo, milline lehm! Laulev lehm!""

„Noh, ja edasi?" küsis Irja.

„Kannata," vastas ema.

„Lehm ütles: „Miks mina siis,
sa hirm ja ehm,
pean ikka olema lihtlehm?
Mu pilk on pehme, jalg on peen,
mu sõrg on kui kõpskingake.
Ning kui veel lauluhäält ma teen,
siis ärge te teps hingake —
nii õrn on mu ammuu!
Ma laulan ammu ju,
ma olen laulukunstis küps
ja lubamatu on mu lüps.
Lõpp lüpsi-päevakavale,
ma nõuan: laske lavale!"

Ning laulev lehm hakkaski kontserte andma. Inimestele tegi see alguses palju nalja, kui priske kirju lehm astus lavale, kummardas ja hakkas laulma:

„Veeretab vahuseid laineid Amuur,
lehmake laulab ja laulab ammuu!"

Laulev lehm sai varsti päris kuulsaks, teda kutsuti esinema raadiosse ja televisiooni, talle valmistati isegi eriline auto, milles oli sõrgadega juhitav rool ja istmes eriline õõs saba tarvis.

Kuid kui teised lehmad kuulda said,
et üks on laulja — sedamaid
ka nemad lauljaiks hakkasid
ja piima andmast lakkasid.

„Ei ole meie kehvemad,
ei ole meie lehmemad,"
nii laulsid lehmad igal pool,
ja loodi lehmasoolo-kool.
Ning vasikas
siis kaasitas
ja mullikas
trullullitas
ning noodikirja tuupis pull,
peas püüdlikkusest higimull.

Nüüd kuulis vana, laps ja noor,
mismoodi laulis lehmakoor.
Kuid laualt lõppes või ja koor
ning kõikjal lakkas piimavoor.

Aga kui polnud piima ega koort, siis ei saanud teha juustu ega kohupiima, lumepallisuppi ega piimasuppi ega vahukoort ega pannkooki. Piimapuudus läks juba õige suureks, ja

kui kuulus lehm taas esines,
aplaus jäi hirmus kesiseks,
sest publik piimajaksuta
just kõvasti ei plaksuta...
See laulvat lehma ehmatas:
„Ammuuh, ohoh, ammuu—
kas ainsa piimalehmata
käib elu ammu ju?"
Ning publik kooris vastas: „Jah,
on piima kasinalt..."
Lehm naeratas: „Kas leiduks, mhjah,
teil lüpsimasinat?"

Lüpsjad jooksid nüüd kähku lauta ja vedasid lüpsimasina lavale. Sirr-sorr, jooksis laulva lehma piim kannu. Ilus valge, rammus, kobrutav, lüpsisoe pärispiim.

„Oeh, kui kerge on mul nüüd olla!" lausus laulev lehm lõbusalt. „Kogu aeg tundsin, et mingi soov pakitseb rinnas... Aga nüüd on pakitsus läinud — ju see siis oli lüpsmisepakitsus! Aitäh, aitäh, ammuu!"

Lapsed jõid piima ja nende põsed lõid roosatama. Noored jõid piima ja nende silmad hakkasid särama. Vanad jõid piima ja nende näod muutusid siledamaks. Kõik plaksutasid käsi ja hüüdsid: „Elagu lehm! Bis! Autor! Piima autor elagu!"

Lehm sulges mõnutundes silmad ja sosistas: „Vaat niisugusest aplausist olen juba ammu-u-u unistanud!"

Ning kui teised lehmad laulva lehma teost kuulda said, tormasid nemadki, sabad sirgu, lavale, ja hüüdsid kooris: „Lüpske meid! Lüpske meid!"

Ja kui lüpstud sai see lehmakoor,
siis kõikjal voolas piim ja koor.
Jõi piima lasteaed ning kool,
nüüd jätkus seda igal pool,
ja päris ilus lõpp on lool.

Aga te vist juba magate?" küsis ema.

„Magan jah," hüüdis Irja valjusti.

„Ei maga," tahtis Helen vastata, aga ta suu ei kuulanud sõna. Suu tegi: nah-nahh, norsk-norsk.

*

Kui Irja ärkas, oli ema juba ära sõitnud ja jätnud tütre põlletaskusse „Nurri" ning kirja: „OLE HEA LAPS! VARSTI KOHTUME! EMA." Kirja kokku veerides hakkas Irjal kangesti kurb. Tädi Leida, Helen ja Kristjan ei paistnud enam nii tuttavad, kui nad eile olid olnud, ja külatoadki tundusid emata võõramad. Irjal oli kange kojuigatsus. Tavaliselt läksid nad sel ajal emaga lasteaia poole, tervitasid tuttavaid

lapsi ja emasid-isasid... Puder ei läinud Irjal kuidagi alla.

Kuid siis ütles tädi Leida, et võtab lapsed kartulipõllule kaasa, ainult et tüdrukud peavad ka Kristjanit vaatama. Tädi Leidal on vaja oma kahtkümmend last silmas pidada.

„Kus su teised lapsed praegu on?" küsis Irja.

„Hakkavad juba koolimaja juurde kogunema," vastas tädi Leida.

„Ema on õpetaja, noh," selgitas Helen.

„Aitame kooliga praegu sovhoosil kartuleid võtta."

Tädi Leida andis Irjale Heleni dressipüksid — ega tööle kodu- või peorõivaga minda —, ulatas mõlemale keskmist kasvu korvi, Kristjan võttis oma liivaämbri — ja minekuvalmis nad olidki. Mindi sama teed, mida mööda oli Irja emaga bussilt Heleni juurde tulnud, kuid teisele poole. Irjal oli päris kahju, et neile ühtki inimest vastu ei tulnud. Ainult mõned koolilapsed sõitsid jalgratastel neist mööda ja hüüdsid viisakalt tere. Ka sinise traktori juht lehvitas neile ja suurt kallurit juhtiv mees tõstis teelistest möödudes näpu üles.

„Kas nad kõik teretavad meid?" küsis Irja.

„Keda siis veel?" imestas tädi Leida. „Meid ikka. Maal on selline komme, et kõiki vastutulijaid tervitatakse. Siin ei ela ju nii palju inimesi kui linnas, peaaegu kõik tunnevad üksteist."

„Aga tänavad on siin hirmus pikad," arvas Irja.

„See ei ole ju tänav," naeris Helen. „Tänaval on majad reas, ja sõiduteed ja kõnniteed. Ja tänavad käivad linnas. See siin on tee."

„Lihtsalt tee?"

„Muidugi!"

„Mõtle, kui ilus tee — puud ääres ja lombid sees, aga nime pole! Mina elan näiteks Õismäe teel, ja Tallinnas on veel Mustamäe tee ja Kadaka tee..."

„Kuidas sa siis tee peal elad?" oli Heleni kord imestada.

„Ei ela tee peal, elan suures üheksakorruselises majas, aga nii lihtsalt öeldakse: Õismäe tee."

„See on teie aadress, Irja, teie tänava nimi."

„Ema on õpetaja, tema teab kõike!"

„Aga mis siis teie aadress on? Lihtsalt tee, jah?"

Helen ei teadnud. Aga tädi Leida ütles, et nende aadressil tänava nime pole, aitab küla nimestki. Võib lisada veel: Mäetse talu, aga see on vanaaegne kohanimi ja neid tänapäeval palju ei pruugita.

„Kas talu on sama mis maja?" päris Irja.

„Täpselt sama ei ole," vastas tädi Leida. „Talusse kuulub elumaja koos lauda ja aiaga ning mõnel pool on talu juures veel ait ja saungi."

„Mis loomad aidas elavad?"

„Hiired," naeris tädi Leida. „Aidas ei peeta loomi, seal hoitakse hoopis toiduaineid. Vanasti hoiti aidas ka vilja, aga nüüd ostavad maainimesed leiba-saia poest ja viljaaita pole enam tarvis."

„Plastikaatkotis seisab leib kõige kauem pehme," teadis Irja.

„Aga enne seda, kui leib kotti saab, kulub õige palju aega ja tööd. Põllul kasvatatakse rukist, vili lõigatakse hilissuvel, pekstakse, kuivatatakse — näed, seal suures hallis hoones, kuivatis. Seejärel puhastatakse, jahvatatakse terad jahuks ja siis alles saab jahust leiba küpsetada."

Irja vaatas üle põllu paistvat suurt halli hoonet — ta oli seda lossiks pidanud, aga näe, hoopis viljakuivatamiskoht! Peavad seal alles käterätid olema!

„Kuidas seda vilja kuivatatakse?" küsis Irja.

„Praegu töötab meie kuivati elektriga, vanasti aga käis kõik puukuttega," teadis tädi Leida.

„Lektel on päh!" hüüdis Kristjan.

„Siis küll, kui näpu kontaktiauku topid," arvas

tädi Leida ja lisas sammu. Juba paistis eemalt puude vahelt kahekorruseline kivimaja.

„See ongi kool!" kuulutas Helen.

Koolimaja ees seisis buss ja sagis palju lapsi. Tädi Leidale öeldi vaat et tuhat korda tere ja tädi Leida hüüdis: „Teine klass minu juurde!" Kui hulk poisse-tüdrukuid nende ümber seisis, ütles tädi Leida õpetajahäälega: „Lapsed, täna läheme koos kolmanda klassiga Laane põllule. Kes täna puudub?" — „Õpetaja, täna ei puudu keegi," vastas paksude ruugete patsidega tüdruk. Õpetaja luges lapsed üle ja juhatas nad bussi. Kui samasse bussi oli tulnud veel üks klassitäis õpilasi ühes õpetajaga, sättis tädi Leida Irja ja Heleni ka istuma, võttis Kristjani põlvedele ja ütles bussijuhile:

„Võib sõita!"

„Su ema on nii tähtis!" sosistas Irja Helenile. „Kõik kuulavad ta sõna!"

Helen noogutas: „Ta on ju õpetaja!"

Buss sõitis alguses sama teed pidi, mida mööda nad kooli olid tulnud, ja pööras pahemale natuke maad pärast Heleni kodumaja. Selle punane katus kumas kaugelt veel ilusamini kui lähedalt.

Irja vaatas aknast välja. Kollaseid vahtraid ja tumerohelisi kuuski vilksas mööda, ja tundus, nagu ütleksid nemadki tere nagu maal kombeks.

„Tead, Helen," pöördus Irja sõbratari poole. „Paneme sellele teele nimeks Tere tee!"

*

Kartulipõld, kuhu neid sõidutati, oli suur ja lage. Pool põldu oli pruun, valgeid kivitäppe täis — sealt olid kartulid juba üles võetud. Teine põllupool aga paistis pruunikasroheline — seal seisid kartulivarred

alles püsti. Kartulivarte vahel sõitis traktor ja traktori järel tuli pisike pruunikashall mullatorm: õhus keerles mulda, kartuleid, kartulivarsi ja väikesi kive.

„Vaata, kui vahva tormimasin!" imestas Irja.

„Kus?" ajas Helen silmad suureks. „Ah see — seal ajab traktor lihtsalt vagusid lahti! Muidu ei saa ju mulla alt kartuleid kätte, konksuga kaapides läheb hirmus palju aega."

Tõepoolest, seal, kust traktor oli üle sõitnud, jäi maha puhas mullariba, kartulid peal — justkui juukselahk peas.

„Kas sa seda enne näinud siis pole?" küsis Helen.

„Jaah," lausus Irja. „Muidugi olen. Meil lasteaias otsitakse niiviisi liivakastist kadunud mänguasju, igal reedel tehakse korra-trahh — ning kõik kühvlid ja liivavormid on leitud!"

„Kas teil lasteaias on siis nii suur liivakast?"

„Mhmh!"

„Luiskad?"

„Luiskan jah," ohkas Irja ausalt. Siin, maal, oli ikka nii palju põnevaid asju, et temal polnud enam millegagi hoobelda.

Heleni ema näitas koolilastele, kust keegi peab kartulid üles korjama. Iga laps sai väikese vaojupi, ainult Heleni, Irja ja Kristjani võttis tädi Leida oma vaole. Maast tuli üles korjata kõik kartulid, nii suured kui väikesed, ja kui korv sai päris täis, siis kallati see tühjaks läheduses seisvasse kasti. Kristjani mänguämbrisse mahtus ainult üks suur kartul, seepärast sõelus poiss kogu aeg kasti ja vao vahet. Helen noppis kartuleid nohisedes, Irjal aga kippus püüdlikkusest keel suunurka. Ta otsustas väga hoolikalt töötada, et koolilapsedki imestaksid. Ent vaevalt said nad oma vaolt kartulid korjatud, kui tuli jälle traktor ja ajas kõik puhta maa uuesti kartuleid täis.

„Vana lohakas!" riidles Irja. „Me just tegime maa puhtaks."

„Mis sa karjud!" tõreles Helen. „Nii see kartulivõtmine käibki!"

„Ikka vagu vao järel, ei muidu põld lõpe," ütles tädi Leida.

Traktor peatus ja traktorist hüppas kabiinist maha. Irja puges Heleni ema selja taha.

Irja piilus pelglikult traktoristi. Aga see ei teinud neist väljagi, uuris oma „tormimasinat", puhastas seda kartulivartest ja tonksis jalakannaga vagu.

„Lähme vaatama!" hüüdis Irja jooksu pistes.

„Mis asja?" küsis Helen, kuid lippas talle siiski järele.

„Klistjan ka!" punus poiss komistades ja kukkudes neil sabas.

„Tormimasin" polnud seistes üldse tormakas. Lähedalt vaadates oli ta nagu suur raudne lill või „Kevade" küpsis.

„Ahah, need harud hakkavad pööriema ja ajavadki mulla laiali," taipas Irja. „Väga kavalasti välja mõeldud."

Traktorist naeratas laialt ja ronis kabiini tagasi. Samal hetkel jõudis Kristjan masinani ja tahtis ka seda lähedalt imetleda. Aga ta sai öelda üksnes „Oi-oi!", kui mattus üleni mullarahesse. Kristjani kisa oli läbilõikav, traktorist peatas kohe masina ja hüppas jälle kabiinist välja. Kuid enam ta ei naeratanud. „Lapsed põllult minema!" hüüdis traktorist vihaselt. Kohe oli Kristjani emagi seal, haaras poja sülle, rapsis teda mullast puhtaks, paitas ja kallistas. „Kullake, on sul kuskilt valus?"

„Vaadake korralikult laste järele!" hõikas traktorist ja hakkas jälle mullatormi tegema.

Õnneks polnud Kristjanil muud häda, kui et mulda

oli talle suhu, silma ja taskutessegi lennanud. Tädi Leida tõreles kõigi kolmega. Viimaks lõi ta käega ja ütles: „Noh, hea, et oli õnnelik õnnetus! Lähme nüüd vaole tagasi, ja edaspidi olge ettevaatlikumad!"

„Nägid, Helen," sosistas Irja. „See traktorist on jälle sinu emast tähtsam!"

„Eks põld ole tema töökoht," pomises Helen.

Järgmise vaojupi lõpetasid nad enne, kui traktor paistmagi hakkas. Tädi Leida küsis: „Noh, Irja, kas selg valutab?"

„Mitte üks raas!" vastas Irja. „Tead, tädi Leida, ma leiutasin kartulivõtmismasina!"

„See on juba leiutatud," muigas tädi Leida. „Meie sovhoosiski on kartulivõtmismasin olemas, ainult et nii kivistele põldudele, nagu see siin, sihuke masin ei sobi!"

„Masin teeb pa-paa," arvas Kristjan.

„Oh, minu masin ei tee pa-paa! Ta käib helikopteriga!" ütles Irja. „Ja-jaa, helikopter sõidab põllu kohal, magnet küljes. Ja tõmbab kõik kartulid magneti külge ja viib, kuhu vaja!"

„Ohoo!" tunnustas Helen.

„Aga kartulil pole ju metalli sees, kuidas ta siis kartuleid külge tõmbab?" päris tädi Leida.

Irja jäi mõtlema. „Noh, tuleb lihtsalt avastada eriline kartulimagnet. Või panna iga kartuli külge tükike rauda."

Tädi Leida naeratas ja ütles: „Eks te mõelge see asi põhjalikult läbi, ma vaatan seni, kuidas koolilapsed hakkama saavad."

Sellal, kui tüdrukud kartulimagneti asja arutasid, tundis Kristjan suurt igavust ja uuris tegevust otsides ümbrust. Vagude vahelt leidis poiss kurva ja külmetava konnakese. Kui Kristjan tahtis konna varrukas soojendada, ronis see talle põue ja oli külm edasi.

Poiss tundis kõdi, ta naeris ja naeris — veel valjemini kui ennist oli nutnud. Jopp, vest ja särk — kõik tuli tal seljast võtta, et konna kätte saada. Kui tädi Leida oli krooksuja vangist vabastanud ja Kristjani uuesti riidesse toppinud, ütles ta ohates: „Teate, tüdrukud, olge nii kenad ja jalutage Kristjaniga niisama ringi. Mine tea, millega ta muidu siin põllul jälle hakkama saab!"

„Kas me maailma lõppu tohime minna?" küsis Irja. „Kus see on?"

„Näe, sealsamas," osutas Irja käega sinna, kus silmapiiril kohtusid põld ja taevas.

Tädi Leida muigas: „Kulla laps, maakera on ümmargune ja seepärast lõputu."

„Ma tean küll," vastas Irja. „Aga seal vist ongi see ümmargune koht, kus oleks justkui lõpp, noh, nagu pallil!"

„Eks te siis minge ümmargusse kohta," lubas tädi Leida. „Aga tulge varsti tagasi, selge?"

Kristjan ei tahtnud alguses teistega kaasa minna, kuid kui Irja lubas, et laseb poisil maakera ümmarguse koha peal suure hüppe teha, ulatas Kristjan tüdrukutele käed.

*

Kuid suurest maakerahüppest ei tulnud midagi välja. Irja oli kujutlenud, et just selle põllu taga algab suur lauge kuristik, mis ongi maakera kumerus. Aga edasi minnes nägid lapsed, et mingit kumerust polnud: jätkus ikka põld ja vasakult paistis kuuskedega palistatult teine põld. Otse ees algas mets, ning metsa ääres valendas pikk madal maja.

„Maakera on ikka väga suurelt ümmargune," lausus Irja pettunult.

„Irja, hippame!" hüüdis Kristjan.

„Hippa, hippa!" lõi Irja kurvalt käega.

Kristjan hüppas, kukkus kõhuli ja hakkas pirisema. Helen ja Irja aitasid poisi püsti ja rapsisid ta enam-vähem puhtaks.

„Temaga on alati igavene häda," kurtis Helen. „Jää ometi vait!"

„Lähme nõia maja vaatama!" pani Irja ette. Kristjan jättis nutu ja vaatas aukartlikult tüdrukule otsa.

„Kus see nõia maja sul on?" küsis Helen.

„Näe, seal!" näitas Irja valge hoone poole.

„Phäh, see on ju sigala!" naeris Helen.

„Veel parem!" hüüdis Irja. „Jooksuga sigalasse!"

Kristjan oli sigalani jõudes puruväsinud. Irja lohutas teda: „Kuula, Kristjan, kuidas seakesed hüüavad: „Kristjan, uu!" Kohe läheme neid vaatama." Ta katsus ust. See oli lukus. „VÕÕRASTELE SISSEKÄIK KEELATUD!" veeris Irja.

„Säh sulle!" torises Helen.

„Helen, kas sa tunned mind?" küsis Irja.

„Muidugi tunnen," ehmus Helen. „Mis siis?"

„Noh, mina tunnen sind ka, ja Kristjanit sama hästi. Ega me ole ju võõrad, ega?"

„Muidugi!"

„See silt on uksel selle jaoks, et hulk omavahel võõraid inimesi sisse ei tormaks ja sigalas tülitsema ei hakkaks või tutvumispidu ei korraldaks. Noh, siis nad rikuksid ju sigade unerahu. Aga meie oleme omavahel tuttavad, meie võime küll sisse minna."

Nad koputasid uksele. Peale ruigamise polnud kuulda mingit vastust. Koputasid veel kord, siis lõid laksti kuue käega vastu ust.

Äkki küsis naisehääl: „Kes seal on?"

„Omad!" vastas Helen.

Haak kolksatas, uks avanes ja lävel seisis noor

sinises töökitlis naine, naerunägu peas. Lapsed ütlesid: „Tere!"

„Tere siis, omad!" lausus naine.

„Tädi Linda, kas tohib sisse tulla? Me pole ju võõrad?" küsis Helen.

„Sind ja Kristjanit ma tunnen, aga kes see kolmas on?"

„See on ju Irja, ta elab nüüd meil. Ta ema sõitis Leedumaale. Ja ta ise on linnatüdruk," vuristas Helen.

„No tulge, tulge sisse," sõnas tädi Linda. „Sina, Irja, pole vist varem sigalas käinudki?"

Irja raputas pead: „Ma pole käinud ei sigalas, kanalas ega lehmalas. Ainult sööklas olen käinud."

Tädi Linda naeris: „Noh, lehmalasse polegi võimalik minna — seda hoonet, kus lehmad elavad, kutsutakse lihtsalt loomalaudaks. Aga sigalat hakkame vaatama."

Ta juhatas lapsed esikust hiiglasuurde ruumi, mis oli aedadega paljudeks lahtriteks jagatud. Mõnes aedikus oli palju pisikesi põrssaid, mõnes natuke keskmist kasvu sigu ja mitmel suurel kärsakandjal oli omaette korter. Kõige ilusamad olid pisikesed heleroosad notsud, kes lutsisid suure priske sea kõhu all piima. Seaema oli end põrandale pikali visanud ja röhkis tasakesi, piiludes aeg-ajalt, kas lapsed ikka korralikult söövad. Kõrvad olid tal suured ja lontis, ta lükkas neid pealiigutusega silmadelt ära nagu juukseid.

„Need on peekonid," ütles tädi Linda.

„Aga need... noh, need koerasuurused?" küsis Irja.

„Ah kesikud?" arvas tädi Linda. „Need on ka peekonid."

„Kuidas nad peekonid saavad olla, kui tegelikult on kesikud?" ei taibanud Irja.

„Sa oled ikka naljakas," naeris Helen. „Kesikud on keskmist kasvu sead, noh!"

„Ja peekon on sellist sorti siga, kel on parajalt taine ja parajalt pekine liha," lisas seatalitaja.

„Siis peaks teda hoopis kutsuma paras-on, mille pekk-on!" arvas Irja.

„Notsu pai!" tahtis Kristjan suure sea kärssa paisutada. „Öhh," vastas siga ja nähvas hammastega poisi käe poole.

„Ettevaatust, vana kult on kuri!" hoiatas tädi Linda. „Ehmusid, vaeseke!"

Ta pöördus Irja poole: „Kult on seaisa!"

„Noh, seda ma tean küll. On ju ka raamatuid loetud," lausus Irja pisut solvudes. „Seda tean ka, et emis on seaema. Vohh!"

Sigala ühes nurgas seisis suur ja imelik kaal: numbrid ja osutid olid tal olemas, aga kaalukaussi polnud.

„Kas see kaal on pooleks läinud?" küsis Helen.

Kuid tädi Linda ütles, et see kaal peabki selline olema: osuti näitab sigade kaalu siis, kui notsud lastakse aedikusse, mis asub teispool seina — aknakesest paistab, mitu siga on korraga kaalul. Kes neid sigu ükshaaval jõuaks kaaluda ja kaalulaual kinni hoida! Sest iga kuu kaalutakse kõik selle maja sead üle ja jagatakse kilod notsude arvuga.

„Miks?" küsis Helen. „Kas mängitakse sigade kooli?"

„Oh ei," naeris tädi Linda. „Nii saame teada, kas sead on korralikult söönud ja kasvanud."

Tädi näitas lastele notsude kööki, kus seisis kangesti kopsakas kinnine katel, millel pliiti all polnudki. „Käib elektriga."

„Ahah," vastas Irja. „Siin on natuke parem lõhn kui sigade juures."

„Mis parata," laiutas tädi Linda käsi. „Sead potil ei käi! Peangi nüüd sõnnikut rookima minema! Siingi on küll elekter abiks, aga tegemist on ikka."

„Tädi, luba, me aitame!" nurus Irja. Tädi Linda puikles alguses küll vastu, et ei sõnnikurookimine ole laste töö, kuid lõi siis käega ja ütles: „No eks te proovige!"

Irja oli arvanud, et tädi Linda ajab notsud elektriga potile, kuid lugu oli hoopis teisiti: talitaja vajutas nupule seinal, ja aedikute ees hakkas üks riba põrandast mürinal liikuma. Tädi lükkas varem aiaserva all väljatõugatud sõnniku labidaga liikuvale ribale ja nii said aedikud kiiresti puhtaks. Tüdrukutele anti kahe peale üks labidas ja nad kraapisid sellega kordamööda põrandat ning püüdsid sõnnikut liikuvale põrandaribale lükata. Labidas oli raske ja töö ei edenenud sugugi nii kiiresti kui tädi Lindal.

„Näed, see on transportöör!" osutas Helen liikuvale ribale. „Kristjan, sinna ei tohi astuda!"

Kuid oli juba hilja: Kristjan astus transportöörile, sõitis sellel hetke püsti seistes edasi ja kukkus siis istuli. Tädi Linda jooksis talle järele ja tõstis poisi kindlale pinnale.

„Ma ütlen!" hüüdis tädi Linda: „Sigala pole laste koht! No kuidas me su puhtaks saame? Mul on siin küll dušiiruum, aga kuhu laps sügiseilmaga märgade pükstega läheb! No ma ütlen!"

„Pole midagi!" lohutas Irja. „Las lapsel olla ka pisut looduslikku rõõmu! Minu isa lubab mul ikka vahel vihmaga lompides käia ja ütleb siis emale, et lapselt ei saa looduslikku rõõmu päriselt ära võtta..."

Ent Kristjan ei hoolinud looduslikust rõõmust. Ta torises, virises ja nõudis ema juurde.

„Mis te ema küll ütleb!" ohkas tädi Linda.

Ema ütles: „Küll me kodus räägime!" ja palus põllult tagasi sõites bussijuhti koduväravas peatada. Oma klassi jättis ta teise õpetaja hooleks.

*

„Homme katsume hästi head olla, nii et ei saa üldse ema käest riielda," ütles Helen õhtul teki alla pugedes.

„Aga me ei saanud ju täna ka riielda!" imestas Irja. „Su ema ütles ainult: „Ma arvasin ikka, et olete arukad tüdrukud!""

„Aga see ongi riidlemine!"

„SEE? Nii vaikse häälega?"

„Minu ema riidlebki vaikse häälega," lausus Helen. „Aga uues majas elab üks Sass, selle ema tõreleb pojaga nii, et poe juurde on kuulda. Aga Sass on ise ka igavene kisakõri. Kuidas sinu ema tõreleb, Irja?"

Irja jäi mõttesse. Kuidas seda meelde tuletada, kui ema on nii kaugel ja tütrel ta järele suur igatsus? Irjale tundus, et praegu ei sobi üldse kõnelda ema tõrelemisest.

„Minu ema riidleb minuga ainult siis, kui ma olen pahandust teinud. Mõne tema tähtsa raamatu täis sodinud või äranäritud nätsu padja peale pannud. Või niidirullidelt niidi mängulinnupesaks maha kerinud. Vaat siis ema kurjustab ja mina olen kurb. Aga kui ema on natuke aega riielnud, siis muutub jälle tema kurvaks ja mina trööstin teda. Ja pärast seda pärastit hakkab ema naerma ja mina hakkan ka." Irja ohkas. Ta tahtis ema juurde. Ja et isa oleks ka kodus... Tuleks ema kas või unejutu ajaks siia!

„Me räägime emaga teineteisele alati unejutte. Kordamööda. Ja kui isa on kodus, jutustab tema meile mõlemale kaugetest maadest. Helen, kas sinu ema sulle unejuttu ei jutustagi?"

„Jutustab kü-üll-ll!" haigutas Helen. „Aga nüüd on vanaema haiglas ja ema peab kõik tema tööd ka ära tegema. Tal pole aega muinasjuttu rääkida, sest ta peab loomi toitma ja süüa tegema ja koristama ja Kirjakut lüpsma ja pesu pesema..."

„Aga need on kõik nii huvitavad tööd!"

Irja oli ka õhtul lüpsta proovinud. Tiris ja tõmbas heleroosasid nisasid, aga piimatilka kätte ei saanud. Kui siis korraga ühest nisast sirrdi! peenike piimajuga Irjale näkku lendas, vaatas Kirjak noort lüpsjat tulivihase näoga, ja tädi Leida ütles: „Esimeseks korraks aitab! Minge mängige nüüd nukkudega edasi!"

Ja selliste põnevate töödega väsivad täiskasvanud inimesed ära! Iseasi, kui nad peaksid päevad otsa nukunurka kraamima või putru sööma või tähti vihikusse maalima!

„Tss, ole tasa!" sosistas Helen end istukile ajades. Ta kuulatas köögist kostvaid hääli, hüppas äkki voodist välja, lippas siis pänt-pänt paljajalu kööki. Kui Irja sinna jõudis, istus öösärgis Helen juba ümmarguse näoga ja hallide juustega vanatädi süles.

„Vanaema tuli tagasi!" hõiskas Helen.

„Ära'nd na torm ole!" torises vanaema muhedalt. „Kallistad katki!"

„Näe, Irja, see ongi minu ämm!" sõnas tädi Leida naeratades.

„Ja minu vanaema!" sädistas Helen.

Irja sirutas Heleni vanaemale käe: „Tere, sa pole üldse ämma moodi!"

Täiskasvanud hakkasid naerma, ja nüüd märkas Irja, et pikk habemik mees tõstis pliidi juures praekartuleid pannilt taldrikule.

„See on meie isa," tutvustas tädi Leida. „Tema on sind näinud, aga sina teda seni mitte."

„Kas sa oskad nähtamatuks muutuda?" küsis Irja, ja Heleni isa muigas: „Peaaegu!"

„Isa on ju osakonnajuhataja," ütles Helen uhkelt. „Tal on hirmus palju tööd!"

„Aga minu isa käib jälle komandeeringus!" teatas Irja. Sellele tähtsale asjale ei osanud keegi midagi vastu panna ja vanaema ütles: „Nojah, ma räägin nüüd seda haiglalugu edasi. See kõige tähtsam tohter küsis kohe: „Ega te eile seeni söönud? Viimasel ajal on siinkandis väga palju saatanapuravikke leitud..."

„Kas saatanapuravikul on sarved ka?" küsis Helen.

„Lapsed, magama!" käskis isa. Ema võttis Heleni vanaema sülest ja kutsus Irja ka kaasa.

„Ema, vanaema tuli ju tagasi, nüüd on sul jälle aega unejuttu rääkida," nuias Helen.

„Meil ei tule muidu und," kurtis Irja.

„Olgu siis," lausus tädi Leida. „Kellest ma räägin: Punamütsikesest või Tuhkatriinust või Lumivalgekesest?"

„Ükskõik," arvas Helen.

Irja sulges silmad ja valmistus muinasjuttu kuulama. Kuid silme ette ilmusid heledad kartulimugulad ja kobe põllumaa.

„Tädi Leida, kas sa kartulist oskad jutustada?" küsis Irja.

„Missugusest kartulist?"

Irja jäi mõtlema. „Ma arvan, et ta nimi on Artur," ütles ta.

Tädi Leida naeratas: „Kae, kui ilusa nimega kartul... Noh, olgu. Lugu kartul Arturist. Kord elas maailmas kartulipoeg nimega Artur."

„Maailmas?" ajas Irja silmad suureks. „Kas ta siis põllul ei elanudki?"

Tädi Leida muigas: „Eks põld ole ju ka natuke maailmast!"

„Siis peaks alustama nii: kord elas maailmapõllul imeilus kartulipoeg Artur," arvas Irja.

„Ehk sa jutustad ise?"

„Ei, ei, ma kuulan nüüd vagusi nagu kartul," lubas Irja, ja Helen lisas: „Ema, räägi edasi, palun, paluu-un!"

„Nõndaks... See kartul Artur elas koos oma suure roosa suguvõsaga sirgetes vagu-elamutes Saare põllul. Ning juba lapsena kaht asja ääretult ihkas me Artur..."

„Nukuvankrit?" oletas Irja.

„Oh ei," naeratas tädi Leida. „Kartul Arturi esimene suur soov oli autokastist alla hüpata. Arturi ema jutustas, et kui ta olnud veel noor kartulineiu, siis saanud ta koos sõbrataridega tunda imelist hüppemõnu. Autokast, millega ta reisis, oli korraga hakanud kalduma, ja tema, neiu Kartofeliine, teinud koos teistega uhke lõbusõidu: veere-veere-vupsti!üle salveveere. „Jah, mul on, mida vanaduspäevil meenutada!" ohkas ema Kartofeliine ja silitas juurenarmastega oma lapsukesi. „Ainult köök jäi mul nägemata... Kuid ma loodan, et teie, lapsukesed, jõuate elus minust kaugemale. Kui te korralikult sööte ja joote, küllap siis jõuab mõnigi teist järje peale ja saab pudrukartuliks. Ning kui keegi mu lastest satub koguni praerasva sisse ja tutvub soola ning sibulaga — noh, siis võib öelda, et mu elu pole asjatult elatud."

Muidugi oli Arturi teine südamesoov saada tõeliseks praekartulikš. Inimestele võib selline soov paista ehk naljakaski, sest ükski inimene pole — isegi väikesest peast — kartul olnud. Aga kui sa kord kartuliks sünnid, siis peavad sul ka kartulimõtted peas olema. Nõnda mõtles väike Artur hommikust õhtuni oma salasoovidele, ja muudkui sõi ja jõi, sõi ja jõi nagu jaks võttis. Ning siis saabus sügis, kartulivaod aeti lahti ja kartulid võeti üles ning jagati kolme hunnikusse: seemneks, söögiks ja loomatoiduks. Seemnekartulid olid enamjaolt väikesed, kuid punnispõselised ja terved mugulad. Loomakartulite seas oli samuti rohkesti pisikesi, kuid ka poolikuid ja katkisi suuri kartuleid. Artur oli septembrikuuks sirgunud kogukaks ja siledaks kartulinoormeheks ning ta valiti pikemalt mõtlemata söögikartuliks.

„Hurraa!" hüüdis Artur, kui ta põllukastist autokasti tõsteti. „Vennad mugulad, nüüd alles saab nalja!" — „Ei tea midagi," torises üks kollase näoga kartul, kel oli kangesti suur nina ja keda seepärast Ninnuks kutsuti. „Inimeste mõtteid ei või ilmaski teada!"

Kuid pärast lühikest sõitu kallur peatus ja kast hakkas tõepoolest kalduma. Vudinal jooksid kartulid kastist välja. „Juheissassaa!" laulis Artur ja andis hüpates Ninnule sõbraliku vopsu kuklasse. „Eks ma öelnud!"

„Mhmh," pomises Ninnu enese nina ette. „Ega sõidul olnud viga!"

Kartulikuhi oli poetatud keldriakna alla ja selle akna kaudu tõstis peremees kartulid hanguga otse salve. Kui ta oli tööd juba lõpetamas, tuli perenaine, põll ees ja korv käes, ning ütles: „Ma võtan õhtusöögiks mõned kartulid!" — „Nonoh," vastas peremees ja aitas naisel korvi täita. „Tänavu on ilus kartul. Näe, ühel justkui nina peas!"

„See o n g i nina!" hüüdis Ninnu solvunult aevastades. Aga kahjuks ei kuule inimesed kartulite häält. Seepärast ei kuulnud perenainegi kartuleid koorides, kuidas alasti Artur puhtas kausivees lobistades naerda lõkerdas: „Heldeke, ma olen paljas kui porgand! Mitte üht koorehilpugi pole enam ümber! Ja sina, Ninnu, paistad kohe poole kenam, kui sul sünnimärgid ninast välja opereeriti!" — „Ah, mis sa nüüd," sosistas Ninnu häbelikult. „Ei tea, mis edasi saab?"

Nüüd lõikas perenaine kartulid viiludeks, pani pannile rasva ja lükkas kartuliviilud tulise rasva sisse. „Oo, milline mõnu!" hüüdsid kartulid särinal. „Sär-sär-särav saatus!"

„Tere," lausus üks valkjas libleke Arturile. „Minu nimi on sibul Sibille, ja see siin on soolatera Solle!"

„Tere-tere-tere!" tutvusid kõik pannielanikud omavahel. „Me sobime suurepär-pär-päraselt!"

Ning köögis levis mõnus praekartulilõhn — selline, mis teeb igaühel suu vesiseks. Eks ole: sellist kööki, mille seinad pole ilmaski kartulipraadimise lõhna tundnud — sellist kööki ei saagi köögiks nimetada!

Ning siis tulid lapsedki kööki ja küsisid emalt: „Mis sööki sa teed, et lõhn on nii hea? Tühi kõht paneb pöörlema pea!"

„Täna on toiduks praekartul," vastas ema.

„Ohoo, kartul Artur! Kartul Artur on siin — braavo, braavo!" hüüdis rõõmuga kuuene Aavo.

„Palun, emake, tuhleid anna!" nurus, taldrik käes, viiene Anna.

„Mina tahan ju ka süüa nanni!" teatas tõsiselt neljane Manni.

„Mäm-mäm! Mäm-mäm! Mäm-mäm!" karjus Juss, kelle kööki tõi ämm.

„Rahu! Kartuleid küllalt on pannil — saavad Juss, Aavo, Anna ja Manni!" lausus lõbusalt õhetav ema. Toitu hakkas siis jagama tema. Peagi kartuleid sõi iga põnn — ja see oligi Arturi õnn... Head ööd!"

*

Kogu päeva sadas külma ja tihedat vihma. Kogu päeva istusid lapsed toas ja otsisid tegemist. Alguses mängisid tüdrukud nukkudega, kuid siis tuli padinal Kristjan ja ajas kõik mängusupid laualt maha: põranidal läksid segi punastest paberitükkidest peedisupp, roosast krepist mannakreem ja pärisveega tehtud vesivärvikissell. Ega kraamida olnudki raske, kuid mängutuju oli läinud. Hakati joonistama. Vaevalt oli tehtud neli maja ja kaks elevanti, kui Kristjan toppis pliiatsi suhu ja karjus: „Klistjan — vant!" See tähendas, et Kristjan on elevant. Poiss tahtis suures vaimustuses elevandijooksu ka teha, kuid kukkus ja pliiatsiots torkas ta igeme katki. Igemest immitses verd, tüdrukud olid kohkunud ja Kristjani kisa kostis lauta vanaema kõrvugi. Vanaema segas kõigepealt lillat pulbrit keedetud veega ja õpetas Kristjanit suud loputama. Siis võttis ta tüdrukud läbi, et need lapse järele vaadata ei mõista. Kui vanaema ütles, et niipea Kristjan süüa ei tohi, tõstis paharet uuesti lärmi ja nõudis: „Üia! Üia!"

Helen ja Irja istusid aknalauale, vaatasid õues ladisevat vihmasadu ning olid kurvad.

„Misjaoks peab vihma sadama igal pool, kui tegelikult võiks sadada ainult peenarde ja põldude ja seente kohal?" küsis Irja.

„Misjaoks peab mõnes peres olema rumalaid põngerjaid?" mõtiskles Helen. „Miks ei võiks ühe pere lapsed olla kõik ühevanused?"

Lõunalauas sonkisid tüdrukud kahvlitega ühepajatoitu. Isu ei olnud. Nad oleksid rõõmuga oma taldrikud nälgiva Kristjani ette asetanud, kuid vanaema ei andnud poisile peale keedetud piima midagi.

Pärast lõunat mängiti sigalat. Kristjan mängis sigu, tüdrukud olid seatalitajad. Nad andsid Kristjanile mängult süüa ja kaalusid teda kušetil. Kui Kristjan enam röhkida ei viitsinud, aitasid seatalitajad natuke kaasa. Vanaema tuli ehmunult uksele ja ütles, et tema seda lärmi enam välja ei kannata.

„Kas te, pimevaimud, ei mõista ilma koeruseta elada?"

Irja püüdis küll vanaemale selgitada, et nad ei tee koerust, vaid sigadust, kuid vanaema lõi käega: „Teil jääb õigust ülegi!" ja läks kööki tagasi.

„See on kõige igavam päev minu elus!" lausus Irja.

„Noh, kui praegu sajaks kolm korda tihedamat vihma, siis oleks päev veel kolm korda igavam," arvas Helen.

„Ei usu," raputas Irja pead. „Sest siis sajaks vihm lõpuks läbi katuse ja me peaksime toas vihmavarjudega ringi käima ja nii saaks vähemalt nalja."

Siis sõitis Heleni isa kiiruga koju lõunale ja ütles: „Mis need lapsed toas kopitavad? Ega te suhkrust ole, et üles sulate? Uue maja lapsed olid kõik väljas — Sass koguni särgiväel."

Nüüd hakkas Helen isa nuruma, et see neid uue maja juurde kaasa võtaks. Irjale sosistas ta: „Sa ei tea, kui palju lapsi elab uues majas — vähemalt seitse!"

„Kui uus see maja on — kas eilne?" küsis Irja.

„Noh... tegelikult on ta minu meelest kogu aeg keskuses seisnud, see uus maja," kehitas Helen õlgu. „Aga nii lihtsalt öeldakse: uus maja. Sest tal on kaks korrust, ja lauta ega aeda pole, sellepärast."

Isa muigas ja sõnas: „Keskuse-maja on lihtsalt sovhoosis kõige uuem elumaja ja seal elavad need, kes on hiljuti meie sovhoosi tööle tulnud. Kui järgmine suurem maja valmis saab, siis hakatakse seda uueks kutsuma... Aga minul pole küll aega teid kibedal tööajal edasi-tagasi sõidutada — ega ma taksojuht ole!"

„Me tuleme jalgsi tagasi — hästi ettevaatlikult," lubas Helen.

„Pean kõigepealt töökotta sõitma..." põikles isa. „Aga noh, eks pange end valmis. Üht mis ma ütlen: Kristjan jääb koju."

Viimane käsk tüdrukuid eriti ei kurvastanudki. Vanaema astus küll Kristjani eest välja — et oleks hea poisi haava arstipunktis näidata, kuid isa vaatas ise poisi suukoopa üle ja ütles, et pole sel põnnil viga midagi. Kas talle küll pole räägitud, et pliiatsiga ei tohi ringi joosta, olgu see nüüd õpetuseks. Tüdrukud aga „viskab" ta pärast töökojas äraäimist keskusse.

Helen ja Irja ootasid isa auto juures. See oli konnavärviline, kõrgete ratastega masin, natuke veo- ja natuke sõiduauto moodi.

„Vaata, auto on ka vihmamantli selga pannud," lausus Irja. Helen vaatas, kuid auto mantlit ta ei näinud.

„Kas sa siis ei märka, et autokatus on riidest?" päris Irja.

„Ah see!" taipas Helen. „Kõik villised on niisugused, kuiva ilmaga ka. Noh, mõni ütleb „villis"

ja mõni „gazik", ja siis öeldakse selle auto kohta veel „maastikumasin"."

„Kas siis teised autod maastikul ei sõida?"

„Mh," pahandas Helen. „Kuidas sa ei taipa: meie isa auto saab igal pool edasi. Aga „Žigulid" ja „Moskvitšid" jäävad suure pori ja sügava lume sisse kinni, vohh!"

*

Töökoja ees seisis mitu traktorit ja üks valge „Zaporožets". Tüdrukud vupsasid koos isaga autost välja. Heleni isa tegi töökoja ees kõigile meestele kättpidi tere ja Irja mõtles, kas ei peaks nemad Heleniga samuti tegema. Kuid mehed hakkasid omavahel tööjuttu ajama ja Helen ütles: „Lähme onu Arnot vaatama!" Ta viis Irja tagaruumi.

„No tere, Helen," ütles kumeda häälega tondinäoga mees. Nii koleda näoga inimest polnud Irja enne ilmsi näinud. Kuid Helen ei paistnud raudnäolist onu pelgavat ja Irja mõtles, et võib-olla on sel mehel tegelikult hea süda. Või on ta ära nõiutud.

Kuid onu viskas kolksti! oma raudmaski lauale ja muutus kenaks roosade põskedega meheks.

„Kas sa tahtsid kolli teha?" küsis Irja kergendusega.

„See on keevitusmask," ütles Helen, ja onu Arno lubas lastel läbi maski silmaavade vaadata.

„Imelik," ütles Irja, „muidu tehakse prille ikka selleks, et paremini näha, aga need siin teevad maailma hoopis tumedaks."

„See on seepärast nii, et silmad ei läheks hukka. Keevitusesädemed on heledad ja tulised," vastas onu Arno.

„Ära siis keevita!" soovitas Irja.

Onu Arno naeratas: „See ju mu töö! Kuidas muidu rauda lappida, kui sepp ei keevita? Minu elukutse nimi ongi sepp-keevitaja. Õmblusnõelaga rauda kokku ei õmble!"

Irja vaatas töökojas ringi. Tõepoolest, siin olid peaaegu kõik asjad rauast: raudlaud, raudkastid, raudvarvad, rauast tangid ja igasugused imelikud riistapuud. Üks suur, kõrgetel jalgadel seisev raud-kast oli kive täis ja õhkas soojust. Kasti kohal rippus tohutu suur kandiline plekist toru.

„Eks sul ole siin keevitamist jah küll," arvas Irja. „Isegi kamin on sul rauast."

Ent sepp muigas: „Kulla laps, see pole kamin, vaid ääs. Vaata!"

Onu vajutas nupule seinal ja ääsi alt torust tuli unnates tuul ning puhus hallid ääsikivid tulipunaseks.

„Nagu kalliskivid!" imestas Irja.

„Kivisüsi," ütles onu Arno ja asetas raudkepi kividele. Kepiots muutus kuldpunaseks, onu Arno tõstis kepi tangidega raudpakule ja lõi paar korda kõlks-kõlks! vasaraga vastu õhetavat rauda. Sädemed lendasid ja kepiots muutus lapikuks. Siis torkas onu raudvarda sussti veega täidetud metallkasti.

„Tegimegi raudvarvast väikese kangi!" ütles onu Arno.

„Mitu kangi sa päevas teed?" Irja tegi küsides hästi tõsise ja asjaliku näo pähe. See tuli tal endal meelest samahästi välja kui telereporteritel. Ent onu Arno lausus muiates: „Ega ma siin töökojas mängimas käi, mul siin iga päev tuhat tulist tööd: sahad ja äkked, kombainid ja traktorid — kõik tahavad sügisesel ajal kärmet parandamist."

„Ahah," ütles Irja. Ta ei mõistnud enam midagi küsida.

„Onu Arno oskab kõike!" teatas Helen. „Isa ütles: tal on kuldsed käed."

„No päris kõike ikka ei oska," naeris sepp. Siis tuli hulk mehi koos Heleni isaga onu Arno juurde, kõik hakkasid rääkima ja kätega vehkima. Irja ei taibanud sellest kõnekoorist muud, kui et mehed on traktoristid ja igaüks tahab, et onu Arno kõigepealt tema masina ära parandaks. Teiste seas seisis ka see noor traktorist, kes kartulipõllul oli kurja häält teinud. Kuid töökojas polnud ta sugugi nii tähtis ja julge, kõneles onu Arnoga sellisel häälel, millega Irja emalt tavaliselt kommi norib.

„Üht mis ma ütlen," kostis üle teiste Heleni isa hääl. „Sa, Arno, vaata kõigepealt Viktori masin üle. Raadio lubas homseks selget ilma — mul siis põld rahvast täis, ega ma käsitsi kartulivagusid lahti saa aetud."

„Saab tehtud," vastas onu Arno, ja noor traktorist naeratas.

Heleni isa andis meestele veel mõned korraldused ja teised kuulasid teda tõsiselt ning vastasid: „Saab tehtud!"

„Tüdrukud, masinasse!" kamandas isa. „Viskan teid möödaminnes koju tagasi!"

„Aga isa," pirises Helen. „Me pidime ju uue maja juurde minema."

„Vihm on kolm korda kõvemaks läinud, ei sellise ilmaga ole lastel mingit ümberhulkumist!"

Vihmasabin oli suuremaks läinud küll... Aga kui juba jonnib ilm, mis on suurem kui terve Eestimaa, miks ei või siis väikesed tüdrukudki veidi jonnida? Helen ja Irja pirisesid natuke omaette, siis törisesid kahekesi koos, ja lõpuks luristasid kooris jonni-

nohuseid ninasid. Irja torises: „Ole sa maal või linnas, ikka „visatakse" sind koju, ikka ei tohi laps seda ega teist... Suured inimesed on igal pool tähtsust täis... Kui tahavad, siis peavad sõna, ei taha — ei pea!"

„Kui mina ükskord suureks saan," tõotas Helen, „siis teen nii, et vanainimesed peavad kogu aeg toas istuma ja igavlema, ja pärast üheksat on neil televiisori vaataminegi keelatud!"

„Paras neile siis!" arvas Irja.

Heleni isa uuris lapsi autopeeglist ja küsis: „Mis uss teile sisse on läinud?"

„Mh," nohises Helen ja vaatas vihmamärga autoakent.

„Eks vihmauss!" vastas Irja.

*

Kuid see uss, kes Heleni ja Irja sisse puges, paistis vihmaussist küll mürgisem olevat. Paha-tuju-uss tegi tüdrukud kurjaks alguses suurte inimeste vastu, kuid pärast ajas nad omavahelgi tülli. Tüli tekkis sellest, et kumbki ei tahtnud hunt olla, aga Punamütsikest tahtsid jälle mõlemad mängida. Lihtsalt tahtsid ja kõik. Helen tõmbas Irja põllepaela lahti. Irja kiskus Helenil lehvi juustest. Helen tutistas Irjat, Irja lõi Helenit. Ja mis nad seejuures kõik karjusid! Raamatusse ei sobi selliseid sõnu kirjutada, isegi väikeste tähtedega mitte. Selliseid koledaid sõnu käsib lastel karjuda üksnes eriti paha salamürgi-uss, kes ihkab seda, et lapsi kunagi kooli vastu ei võetaks. Sest ükski õpetaja ei taha oma klassis näha niiviisi kõnelevaid õpilasi. Heleni ema igatahes oma klassi selliseid ei võta.

Õnneks jäi mürgiuss peatselt uniseks ja suikus magama, aga Helen ja Irja jõudsid enne tuttujäämist

ära leppida. Nad näksisid kumbki oma pesas pihlamarju kobaraist, mis Heleni isa neile õhtul toonud oli. Pihlakad olid hapud, kiskusid näo krimpsu, neid süües oli hea vaadata, millistena lapsed vanast peast välja näevad. Mõlemad nägid välja päris ilusad.

„Ütle, kas su isa on siin, maal, kõige tähtsam?" küsis Irja.

„Kus maal?" ei taibanud Helen. „Ah et sovhoosis? Sovhoosis on ta kõige tähtsam." Helen vaikis veidi ja lisas: „Ainult sovhoosi direktor on temast tähtsam..."

„Ahah," sõnas Irja. Nii et traktorist on koolilastest tähtsam ja onu Arno on traktoristist tähtsam ja Heleni isa on onu Arnost tähtsam. Ning ainult direktor ise on Heleni isast tähtsam. See võttis ohkama. „Ja unejuttu meile ka selle koleda jonniussi pärast ei räägita!"

„Jutusta ise!" soovitas Helen. „Jutusta, noh, ussist!"

Irjale meenus, et kord oli ema talle üht ussiluuletust lugenud. Ta pani pea viltu ja hakkas meenutama:

„Nõeluss pidupükse nõelus.
Aina nõelus, vana õelus —
kurjalt küljeõmblust õmbles
nii, et saba vihast tõmbles.
Ussil oli paha meel,
singer-vinger tegi keel,
sest ta pükstel polnud õiget
tegumoodi ega lõiget:
risti-rästi käis ta püks,
millel sääri — üksnes üks!
Ütle mulle, ussieit,
on see kampsun, püks või kleit?
Vastab uss: „KOMBINESOON!

Näe, siit käib õmblukujoon.
Kas sa tead ehk, kullapai,
kuhu mu sõrmkübar sai?
Kui ma seda ei sa pähe,
õmblus sirgelt mul ei lähe!""

Helen küsis kihistades: „Kuidas see sul nii ilusti välja tuleb?"

„See on õieti ema välja mõeldud," tunnistas Irja. „Ema on ju kirjanik..."

„Kuule, aga kes su isa on?" päris Helen.

Irja oleks hea meelega vastanud, et isa on veel tähtsam kui sovhoosi direktor. Kuid niiviisi, läbipaistvalt, pole ilus valetada...

„Isa on mul... kosmonaut!"

„Ausalt?" Helen tõusis istukile. „Oh! Räägi temast, eks?"

„Jääme nüüd magama," vastas Irja tagasihoidlikult. „Homme pikk päev ees!"

Aga ta süda kripeldas natuke.

*

Imelik küll — kui päev on vihmane, siis paistab, et terves maailmas pole muud kui vihm ja vihm: vihmamärjad on nii puud, rohi kui teed, sajutriibulised nii õhk kui aknad, ning isegi pesunööril ei ripu sajusel päeval midagi muud kui vihmapiisad.

Hoopis iseasi on ilusa ilmaga: siis on sügispuud helekollased ja punased, õhk virab helesiniselt ning pesunöör lehvitab lumivalget ja kirjut pesu nagu pidupäevalippe.

„Ega see minu töö ei lõpe," lausus vanaema, kui pooled pesud Irja ja Heleni abiga kuivama olid riputatud. „Näe, lehm tahab lüpsta, supp keema panna — ja millal ma, vaene hing, veel poodi lippan? Helduri

tööriided kõik mustad, ja majas pole seebihaisugi! Justkui söövad teised seda seepi!"

„Vanaema, luba meie läheme poodi!" pakkus Helen.

„Tohoh!" rõõmustas vanaema. Kuid siis vangutas ta pead ja ütles kahtlevalt: „Eksite veel ära..."

„Ei eksi, ausõna! Vanaema, luba, eks!" nurus Helen, ja Irja lisas: „Mina olen oma lasteaias kõige parem liikleja!"

„Noh, eks me vaata," arvas vanaema. „Toitke kõigepealt küülikud ära. Täna on tõesti nii hea pesukuivatamise ilm, et lausa patt pesemist pooleli jätta."

Prauhti! sadas Kirjuleida ja ta pere puuridesse nii rohkesti värsket rohtu, et jänkud ise vaevu oma korteritesse mahtusid.

„Täna on nii hea poodimineku ilm, et lausa patt aega raisata," ütles Irja.

„Oled sa enne üksipäini poes käinud?" küsis Helen.

„Olen küll!" uhkustas Irja. „Ainult mängult."

„Mina ka mängult."

„Nii et ikka tahate minna?" küsis vanaema, kes riisus parajasti kastrulist supivahtu. „No olgu siis — ainult otsige enne poiss üles!"

„Ta sööb õues kamašokolaadi!" teadis Irja.

„Kõik ta mul kapist välja nihveldab!" torises vanaema ja heitis pilgu aknasse. Kuid Kristjan tuli juba sisse, ise üleni šokolaadipruun, ja teatas: „Pesu kuiv! Klistjan ise katsus!"

„Sa taevas!" hüüatas vanaema. Muidugi polnud pesu kuiv, kuid see-eest oli ta nüüd kirju: kõigi linade allääres ilutsesid tillukesed pruunid näpujäljed: ikka viis ja viis...

„No minge siis, tüdrukud, poodi!" kamandas vanaema. „Kristjaniga tuleb meil pikem jutt."

Ta andis Helenile kandekoti ja Irjale rahakoti. „Jätke meelde: viis pesuseepi, seda üheksateistkümnekopikalist, kaks pakki pesupulbrit ja kaks pakki „Fermentat". Saite aru?"

Helen kordas: „Viis pesuseepi, kaks pakki „Fermentat" ja pulbrit!"

„Olge tee peal hästi ettevaatlikud!" õpetas vanaema. „Ja vaadake, et te poe juurde aega viitma ei jää! Näete ju, ma pean kõik suure pesu veel üle loputama..."

Ilma täiskasvanuteta poodi minna oli kangesti põnev. Alguses kõndisid tüdrukud käest kinni hoides, suurele maanteele jõudnud, astus Helen kui teetundja ees ja Irja kui parim liikleja järel. Nad said natuke maad astutud, kui korraga nende kõrval pidurdas beež „Volga".

„Ega te, lapsed, eksinud ole?" küsis pruunis mantlis autojuht.

„Ei, me läheme poodi!" vastas Irja ja Helen ütles viisakalt: „Tere!"

„Istuge siis peale!" avas mees tagaukse.

„See on sovhoosi direktor!" sosistas Helen. Tüdrukud vupsasid autosse ja masin hakkas liikuma.

„Nii et sina, Helen, oled juba nii suur tüdruk, et lähed sõbratariga kahekesi kauplusse!" imestas direktor.

„Jah!"

„Ja kuidas sinu nimi on?" küsis direktor Irjalt.

„Irja Raut, viis ja veerand aastat vana!" oli see käbe vastama.

„Vaata, kui tubli!"

„Ja tema isa on veel kosmonaut ka!" teatas Helen.

Irja punastas: „Ah, mis!"

„Kas sa näe, millised uudised!" lausus direktor. „Oli kohe huvitav teiega sõita!"

Auto peatus. Paremal, suurte puude all seisis avarate akendega maja, ukse kohal punased tähed: TEEDLA KAUPLUS.

„Aitäh!" ütlesid tüdrukud.

„Sa pidid ju oma isast rääkima," tuletas Helen meelde.

„Ah, pärast," arvas Irja. „Äkki läheb muidu meelest, mis me ostma pidime."

*

Teedla kauplus polnud pooltki nii suur, kui ABC-poed linnas, kui Irja emaga toiduaineid käis ostmas. Kuid Teedla kauplusse mahtusid müügile igasugused asjad: seep ja sai, rasv ja raamatud, liha ja leib, kommid ja koolivihikud, pepsi ja purgisupid, jahu ja isegi üks jalgratas.

Seebid, pesupulbrid, elektripirnid ja koolitarbed seisid kohe ukse juures riiulil — küllap selleks, et lastel ei läheks poodi tulles pepsist ja kommidest pead segi. Järgmistel riiulitel asusid leivad-saiad, siis tulid pruunides paberkottides kaubad, ja kes lugeda oskas, sai sildilt teada, et need olid KUIVAINED. Valgetes külmlettides seisid piima- ja kefiiripudelid ning koorepurgid. Poe keskel oli veel suur riiul täis moosi-, supi- ja mulgi kapsa purke. Nende kõrval paiknesid mahlapudelid ja titade konservid. Päris müügileti ligidal asus pööratav hõbedane raamaturiiul. Hõberiiulit oli vahva pöörata, kuid lasteraamatuid seal ei leidunud. Ent ega tüdrukud selleks poodi tulnudki, nad pidid ostma...

„Viis pesuseepi!" ütles Helen ja pani need ostukorvi.

„Kaks pesupulbrit!" lisas Irja. „Mis see kolmas oli? Piparmünt?"

Kuid „Piparmünti" seebiriiulil polnud, kumbki

ei teadnud ka, kuidas üks „Piparmünt" üldse peaks välja nägema.

Helen võttis julguse kokku ja küsis müüjalt: „Palun kaks „Piparmünti"!"

„Närimiskummit, jah?" pani müüja naeratades nätsupakid letile.

Sellal, kui müüja ostude hindu arvelaual kokku lõi, sosistas Helen Irjale: „Ega siis sellega pesu pesta?"

„Võib-olla peab vanaema pesu pestes kogu aeg midagi nätsutama," oletas Irja.

Helen vangutas pead. Tagasisaadud kopikaid rahakotti pannes ütles Irja: „Ehk tahtis vanaema nätsud meile vaevatasuks anda?"

„Vanaema ei nätsuta ilmaski kummit!" sõnas Helen. „Ju ta siis need meile tahtis anda jah!"

Nad võtsid kumbki ühe liistaka hõbepaberist välja ja pistsid suhu.

„Kus teil see „Fermenta" leotuspulber seisab?" küsis üks punase rätikuga tädi müüjalt.

„Fermenta"! Just „Fermenta", mitte „Piparmünt"!

„Näe seal, „Pipi" pulbri taga," õpetas müüja. Helen võttis ka kohe kaks sinisekirjut pakki ja läks leti juurde tagasi. Kuid nüüd selgus, et rahakotis oli neil kaks kopikat vähem kui vaja.

„Võta siis üks pakk!" soovitas müüja. Helenile tulid pisarad silma:

„Vanaema käskis kaks osta!"

„No andke siis üks närimiskummi tagasi!" sõnas müüja. „Ära nuta!"

„Mõlemad pakid tegime lahti!" ohkas Irja.

„Olgu peale," otsustas müüja. „Kui su isa, Helen, poodi tuleb, küll ta siis ise maksab need kaks kopikat ära!"

„Mis sa enam tönnid, kõik läks ju hästi!" lohutas

Irja poetrepil Helenit. „Sa mõtle, kui tähtis mees su isa on: ta tütar saab ilma rahata poest pesupulbrit!"

„Kas kosmonautidele ei anta ilma rahata pesupulbrit?" küsis Helen rõõmsamaks muutudes.

Irja raputas pead: „Mitte kui midagi ei saa kosmonaudid muidu! Ainult skafandreid ja „Kosmose" moosi tuube. Aga kui skafandrile läheb moosiplekk peale, siis peavad nad ikka raha eest pesupulbrit ostma, vohh!"

Helen unustas nutu. „Kas su isa on Kuu peal käinud?" küsis ta.

„Veel ei ole, ta on käinud ainult paari väiksema tähe peal, mõne sihukese tähe peal, millel nimegi pole, ainult number on."

„Mis ta seal tegi?"

„Noh, mis sa seal ikka teed — pole õiget ümberpööramise ruumigi, istud, jalad üle täheääre, vaatad Maad ja sööd võileiba. Võileivapaberitki ei saa põlvedele lahti laotada: satub kohe kaalutusse olekusse ja lendab koos leivaga minema."

„Mõtle!" imestas Helen.

„Jah, ükskord sõi isa tillukese tähe peal määrdejuustuga võileiba, aga see läks kaalutuks, tõusis lendu ja hakkas täheks. Nüüd pidi tal nimi ka olema: Võileivatäht number seitse tuhat. Võib-olla oled isegi teda näinud?"

„Vist olen..." tuletas Helen meelde. „Aga mis paberist sai?"

„Paberist? Noh, paberi sai isa veel viimasel hetkel kinni püüda ja taskusse toppida. Sest kosmose reostamine on kõvasti keelatud!"

Nad olid kõndides justkui kodu poole sammunud, ent äkki leidsid end kahekorruselise maja eest liivakasti juurest. Asfaldiplatsil kihutasid jalgratastega poisid ja tüdrukud.

„Viimane ring!" hüüdis üks patsidega tüdruk ja lehvitas punasetipulist rätikut. „Hurraa, Liisi võit!"

Pisike punases jopis tüdruk tuli rattalt maha ja naeratas võidukalt. Teisena lõpetas sõidu musta peaga poiss, seejärel sõitsid üle kriidijoone kaks väiksemat poissi ning siis alles jõudsid teistele järele kõige pisemad kolmerattalistel sõidukitel.

„Ja-jaa!" parastas teiseks jäänud poiss. „Mis Liisil viga, tal ju võidusõidusson!"

„Sina, Ardo, pead ka alati porisema!" pahandas patsidega tüdruk. „Tere, Helen!" märkas ta alles nüüd poeskäijaid. Irja ulatas tüdrukule käe ja ütles oma nime. Patsidega tüdrukul oli ilus nimi: Marianna. Ülejäänud lapsi kutsuti Sass, Kadri, Henrik, Eero ja Kristel.

„Nüüd võiks küll rahvaste palli mängida," arvas Marianna. „Nii palju rahvast koos!"

„Päh, puha plikassonid!" lõi Ardo käega.

„Kas sina oled rootslane?" küsis Irja.

Ardo ajas silmad suureks: „Ei ole, mis jamassoni sa ajad?"

„Aga nii hästi oskad rootsi keelt!" kinnitas Irja. „Rootslastel, ma tean, on kõik -sonid, minu emalgi on kaks tuttavat rootslast: Nilsson ja Anderson.

Ardo sattus segadusse. Ta õppis juba teises klassis ja oskas vene keeles öelda tere, head aega, kägu kukub ja ma olen vanaema. Nende lausetega polnud hoovis võimalik silma paista. Aga see, et ta heast peast rootsi keelt oskab, oli poisile endalegi üllatuseks.

„Noh, teeme pealegi ühe mängussoni," ütles Ardo. „Mina valin oma meeskonda Henriku, Sassi ja Irja."

„Las Helen tuleb ka!" palus Irja. Ardo noogutas: „Olgu! Aga ärgu pilligu, kui palliga kõva matsussoni saab! Noh, Liisi, vali ka!"

Liisi laiutas käsi: „Mis mul siin enam valida on: Marianna... teised puha pudinad... Noh, Kadri, Eero ja Kristel."

Ardo tõi kuskilt kriidi ja vedas sellega asfaldile piirid.

„Kuidas see mäng käib?" sosistas Irja Helenile.

„Kas sa pole siis enne mänginud?" imestas Helen. „Visatakse palli edasi-tagasi, ja kes pihta saab, on mängust väljas."

„Nii lihtne!"

Kuid lihtne see mäng polnud. Poisid loopisid palle välkkiirelt vastasmängijate pihta, ning ega Liisi või Mariannagi viletsad viskajad olnud. Varsti olid Kristel, Eero, Helen ja Henrik mängust väljas. Irja hüppas ja lippas elu eest — kord vihises pall lausa ta juukseid riivates õlast mööda, kuid päriselt pihta ta siiski ei saanud. Ainult Sass ja Marianna olidki temast väledamad. Kuid siis katsus Sass palli õhust kinni püüda, komistas — ja oligi mängust väljas. Irja jäi üksi platsile.

„Noh, Irjasson, ole nüüd tugev!" julgustas Ardo. Ja Irja oli tugev. Ta kükitas, kui palli lend tundus kõrge, ja hüppas õhku, kui püüti ta jalgu tabada. Lõpuks oli Mariannagi mängust väljas, kapten Liisi tuli väljakule ja Irja sai talle kohe palliga pihta.

„Narr, kaptenil on kolm elu!" teatas Liisi, kui Irja teda platsilt lahkuda käskis. „Astu aga ise välja!" hõiskas Liisi Irja vasakut jalga tabades.

„Ei astu!" vaidles Irja vastu.

„Irja — välja!" hüüdsid teisedki.

„Ei lähe, mul on ka kolm elu!"

„Mispärast?" imestas Liisi. „Sa pole ju kapten!"

„Noh... sellepärast, et... Sest et..." otsis Irja põhjendust.

„Sest et tema isa on kosmonaut!" teatas liivakasti äärel istuv Helen. Kõik jäid äkki vait.

„Tõesõna või?" küsis siis Ardo.

Irja punastas ja noogutas.

„See ei loe!" hüüdis Liisi. „Mäng on mäng!"

Irja lahkus mängust, kuid ega teistelgi enam mängulusti olnud. Mäng lõppes loiult ja kõik kogunesid Irja ümber.

„On su paps ka praegu siin?" küsis Ardo.

„Kas tal madrusesärki on?" päris Sass.

Irja silmad lõid särama. Ta vastas lõbusasti, justkui lauldes: „Ei, isa on praegu treeningul, ja madrusesärki tal pole, meil on kapp hoopis skafandreid täis."

„Kas teda telerist ka on näidatud?" uudistas Marianna.

„Noh... on küll, aga ainult seljaga. Ta on nii tagasihoidlik..."

„Mis ta kosmosest toob?" uuris Sass.

„Kive... noh... Peamiselt ikka kive!"

„Kas kalliskive?" küsis Marianna.

„Mhmh. Mõni on umbes nii kallis kui värviteler, mõni jälle nagu võidusõiduratas. Ja muist on päris odavad."

„Kas teil on värviteler?" päris Liisi.

„Ei ole. Ega isa neid kive omale võta, ainult mõne odavama toob vahel koju, need seisavad meil karpides vati sees, nimed peal."

„Aga meil on värviteler!" teatas Liisi.

„Kah asjasson!" kehitas Ardo õlgu. „Aga kas su isal talisman on? Mõni sihuke asi, mille ta ikka kaasa võtab, et õnne oleks?"

Irja jäi mõttesse, siis puhkes naerma ja näitas näpuga tühja kohta alumises hammastereas: „Minu esimene äratulnud piimahammas! Isa pani selle tikukarpi ja toppis taskusse!"

„Aga mul on juba neli uut hammast!" uhkeldas Liisi.

„Mis siis!" muigas Ardo, ja kõik mõistsid, et neli, viis või isegi sada uut hammast pole midagi Irja ühe piimahamba kõrval, mis praegu võib-olla kosmoses tiirleb.

„Äkki on su hammas praegu kaaluta olekus?" küsis Marianna.

„Noh, ega ta ennegi kuigi kaalukas olnud," naeris Irja. „Teeks veel mõne mängu?"

„Kas su isa kosmoseraamatuid ka kirjutab?" tundis Sass huvi.

„Irjal on ju ema kirjanik!" vastas Helen.

Liisi lõi käega: „Ah, vale puha! Tuleb siia lihtsalt laiama! Ma pole ühestki selle nimega kosmonaudist või kirjanikust kuulnud."

„Neil on ju igasugused sala- ja aunimed ka!" arvas Sass.

„Ausõna, ema on kirjanik küll!" ütles Irja. „Ainult et ta ei kirjuta lasteraamatuid."

„Tead, too ükskord oma isa meile oktoobrilaste koondusele!" palus Ardo.

„Isal on alati nii kiire... Kodus ta ka aina jookseb..."

„Taevake!" hüüti eemalt. „No kas ma ei öelnud: ärge jääge mängima! Mina ootan ja ootan, süda valutab sees, et mis nüüd küll juhtus!"

See oli vanaema. Nii Helenile kui Irjale meenus jalamaid, et nad olid lubanud kohe seebiga koju tagasi minna.

„Me ei jäänud ju POE juurde!" püüdis Irja vabandada.

„Sa võid nüüd pesu pestes nätsu närida, ainult kaks liistakat me võtsimegi!" ütles Helen, kuid vanaema ei läbenud tüdrukuid ära kuulata — ta

haaras liivakasti äärelt kandekoti ja viis lapsed torisedes endaga kaasa. Uue maja lapsed vaatasid nukralt järele kosmonaudi tütrele, kes laskis end talutada vagurait kui talleke.

Ardo ohkas ja ütles rootsi keeles: „Vaat see on uudisson!"

*

Vanaema oli õhtul vooditesse puhta pesu pannud ja see lõhnas värske õhu ning linnulaulu järele, tegi ruttu uniseks ja pani natuke unistama.

Irja mõtles isale ja emale — kas nad tunnevad, et nende tütre süda valutab?

Helen aga unistas sellest, kui tore oleks siis, kui ka tema isa oleks kosmonaut ja ema kirjanik. Helen läheks siis uue maja liivakasti, kaenla all raamat, mille kaanele oleks trükitud ema nimi, ja võtaks ühes kõige väiksema ning odavama kivi, mille isa talle Kuu pealt tõi... Ardo ütleks: „Tule oma isaga meile koondusele!", ja Helen vastaks: „Ma ei tea, isal on alati nii kiire!"

Helen ohkas. Tema isal on niigi kogu aeg kiire. Kevadel on kiire seepärast, et on vaja põldu künda ja vilja külvata ja kartuleid panna, suvel on kiire, sest siis tehakse heina, mullatakse kartuleid ja rohitakse juurviljapõlde, sügisel on kiire, sest siis koristatakse vilja, tehakse silo ja võetakse kartuleid... Ainult talviti tuleb isa veidi varem koju, aga ka siis muretseb ta loomatoidu pärast, sõidab ühe lauda juurest teise juurde...

Kuid taevatähti tunneb Heleni isa nii hästi, et selle poolest võiks ta küll vabalt kosmonaudiks hakata. Uusaastaööl näitas ta Helenile Suurt Vankrit ja Sõela ja Põhjanaela... Ainult Võileivatähte number seitse

tuhat isa ei näidanud, aga asi tal seegi üles leida ei ole!

„Mis sa ohkad?" küsis Irja.

„Ma mõtlen, et peaks minu isa ka kosmonaudiks hakkama!"

„Las ta hakkab!" polnud Irja kade. „See oleks täitsa tore!" Ta mõtles veidi ja lisas siis: „Tead, ma pean sulle midagi ütlema. Üht sala-asja. Helen, kas kuuled?"

Kuid Helen juba magas. Ja Irja süda valutas üha valusamini. „Mida küll praegu mõtlevad Ardo ja Liisi ja teised uue maja lapsed?" arutas tüdruk endamisi. Ning ennäe — ta nägi neid kõiki kordamööda. Nagu päriselt!

*

Ardo vaatas õhtust süües aknast välja ja unustas pannkoogi sootuks. Ardo vaatas tähistaevast ja ohkas.

„Söö ometi," riidles ema. „Koogid jahtuvad ära."

Ardo ema oli päev otsa sovhoosipõllul kartuleid võtnud, soojas köögis tikkus talle nüüd vägisi tukk peale. Tavaliselt kulus Ardol kahekümne pannkoogi söömiseks paar minutit, kuid seekord istus poiss lauas, kahvel ühes, nuga teises käes, ning vahtis tähti.

„Kui kaua sa neid tähti mõtled põrnitseda?" küsis ema. Kuid Ardole tikkus pähe imelik salm:

Mina olen Irja Raut,
isa on mul kosmonaut,
ema on mul kirjanik,
ja see on väga irjalik!

Ardo vaatas ema uniseid silmi ja küsis: „Ema, miks sina ei ole kuulus?"

„Näe, mis mured sind vaevavad," naeratas ema. „Miks ma siis kuulus pole: kolmat aastat sovhoosi autahvlil!"

„Ema, aga miks sa ei hakka kirjanikuks?"

Ema muigas: „Olgu, homme hakkan! Täna tükib uni vägisi peale!"

„Ausalt, ema, sa ise ütlesid, et said koolis kirjandite eest alati viied! No hakka palun kirjanikuks!" nurus Ardo. „Ja isa võiks kosmonaudiks hakata. Mõtle, kui vahva see oleks: isa lendab meie sovhoosist üle ja saadab tervitustelegrammi... Ja sina kirjutad temast raamatuid. Isa ju masinaid tunneb, nii head kallurijuhti kui tema pole terves rajoonis."

„Tõepoolest," ütles ema. „Masinate peale on su isal lapsest saati nuppu olnud. Seda asja peab veel mõtlema."

„Eks ole, ema, räägi isale, kui ta koju tuleb: las hakkab kosmonaudiks. Ja sina hakka homsest peale kirjutama, ostsin sulle juba kümme joonelist vihikut! Ole vunts, ema, eks!" lunis Ardo ja hõõrus õrnalt pead vastu ema õlga. „Siis ma ei taha ei rulluiske ega võidusõidussoni ega midagi!"

„Nii kähku ei saa otsustada," arvas ema. „Me arutame seda veel isaga ja..."

„Isa ütleb alati seda mis sinagi. Anna pioneeriausõna, et hakkate, eks!"

„Ardokene, ma pole enam pioneeriealine... Söö nüüd koogid ära, eks homme näe. Kuidas isa ütleb, nii jääb."

Nüüd sõi Ardo kakskümmend kooki ü h e minutiga, pesi ise söögiriistad puhtaks, kuivatas ära ja pani kappi. Ta kallistas ema kõvasti-kõvasti ja küsis: Hakkad kirjanikuks, eks? Ja isa kosmonaudiks?"

„Olgu," sosistas ema. „Head ööd, poja!"

Liisi lamas kušetil ja nuttis. Nuttis valjusti ja südantlõhestavalt. Eriti südantlõhestavalt nuttis Liisi siis, kui keegi teda trööstima tuli.

„Liisike, võta natuke kogelmogelit!" palus vanaema. „See toidab, kui midagi muud ei taha!"

„Söö ise oma kogelmogelit!"

„Tütreke, ütle, kust sul valutab?" küsis ema. „Ütle ausalt, ega ma joodiga määri!"

„Hing valutab!" karjatas Liisi. „Ää-ää!"

„Vaata, Liisi, kui ilus ümar kuu täna taevas on!" meelitas isa.

„Isa, palun, mine Kuu peale!" nuttis Liisi. „Armas, kallis isakene, mine Kuu peale!"

„Mis?" üllatus isa. „Milleni te lapse olete viinud: oma ainsa isa saadab kuu peale! Mind, Johannes Kaarupit, sovhoosi pearaamatupidajat, saadetakse omas kodus kuu peale!"

Liisi tõusis istukile: „Isakene, palun hakka kosmonaudiks!"

„Kuidas?" jahmus isa. „Mul nii hea töökoht, kuusteist aastat olen selle pärast koolipinki nühkinud, ja nüüd — olge lahked! — hakka ümber õppima! Seda ei juhtu!"

„Uu-uu-uu!" viskus Liisi uuesti kušetile.

„Liisikene, teleris on värvifilm „Kott õunu", jänkukestest."

„Vahtige ise, kui tahate, oma jänkukesi! Mina suren, kui isa kosmonaudiks ei hakka! Suren nälga! Hüppan aknast välja! Ää-ää!"

„No küll sina oled kangekaelne!" sosistas vanaema isale. „Ainus tütar sul on, ja sellel lased nälga surra! Kas sa ei või nüüd lapsele rõõmu teha ja kosmonaudiks hakata? Laps palub!"

„Ma ei oska! Ma ei kannata kiikumistki, mis siis veel lendamisest ja kaaluta olekust rääkida!"

„Ära siis ole kaalutu," õpetas vanaema. „Näe, ema on juba kolm pastapliiatsit tühjaks kirjutanud — pole teine ka eluilmaski midagi kirja pannud peale vasikate kaalu, aga nüüd püüab — õpib ja harjutab. Oma lapse soov on püha ja emast p e a b kirjanik saama, kui laps seda kogu hingest soovib!"

Isa läks kööki, suitsetas järjest ära kaks sigaretti, tahtis kolmandatki süüdata, kuid kuulis, et Liisi vali nutt on muutunud juba hääletuks kõõksumiseks, ja tormas jooksujalu tütre juurde.

„Olgu, tütreke, ma püüan!" tõotas isa, ja Liisi lõi näost särama. Ta kallistas isa ja hüüdis: „Vanaema! Võid oma kogelmogeli siia tuua! Ja too küpsist ka! Ma ei sure veel!"

*

Töölt tulles valmistus Sassi ema pojaga riidlema segamini aetud toa ja kõikjal vedelevate mutritekruvide pärast. Sassi ema töötas koristajana ja korralagedust ei võinud ta kannatada. Kuid oma suureks üllatuseks märkas ema, et tuba klantsis puhtusest ja köögis praadis Sass parajasti kartuleid.

„Tere, ema!" hüüdis Sass. „Toit on kohe valmis, teevesi ka juba keenud. Istu lauda, ole hea!"

Ema oli keeletu ja mõtles, kas pole mitte naistepäev. Ta vaatas seinakalendrisse ja nägi, et oli september nagu eilegi.

„Kas sa, poiss, oled mõne pahandusega hakkama saanud?"

„Üks püürinööp tuli eest ära, kui patju kloppisin..."

„Patju kloppisid?" imestas ema. Sass oli kodus üksipäini ja vabal tahtel suurpuhastust teinud!

Ema istus laua taha ja maitses poja praetud kartuleid. Olid päris maitsvad.

„Nüüd hakkamegi nii elama!" teatas Sass. „Sina ei korista enam mitte kui midagi, sest homsest päevast saab sinust kirjanik!"

Emal jäi kartul kurku kinni: „Hulluks oled läinud või?"

„Ei ole," naeris Sass. „Eks sa ole juba koristanud küll, nüüd on aeg kõike kirja panna. Isale saadame homme merele radiogrammi: las hakkab kosmonaudiks."

„Mis hea pärast? Isa on tubli kalur!"

„Ohumeri on avaram kui ookean. Ära unusta: kui isa merele läks, ütles ta mulle: „Nüüd, poeg, oled sina siin perekonnapea." Ja mina kui perekonnapea otsustan: sinust saab kirjanik, isast kosmonaut. Ja mina hakkan ainult neljadele õppima."

„Seda ma küll ei usu," kahtles ema.

„Võib-olla isegi viitele! Vähemalt võimlemises ja matemaatikas pean viied saama, nagu kosmonaudi pojale kohane!"

Sassi ema sõi taldriku tühjaks, jõi vaarikamoosiga teed peale, vaikis pisut ja lausus siis: „See mõte hakkab mulle juba meeldima!"

*

Ning samasuguseid otsuseid tehti sel õhtul nii Eero kui Henriku, nii Kristeli kui Kadri ja Marianna kodus. Kuid ega teisedki ümberkaudsed lapsed tahtnud viletsamad olla — ja peatselt olid kõik sovhoosi ametimehed nõuks võtnud kosmonautideks ja

kirjanikeks saada. Polnud enam üheski ümberkaudses külas ei põllutöölisi ega lüpsjaid, ei autojuhte ega karjaseid, ei raamatupidajaid ega koristajaid — kõik olid otsustanud elukutset vahetada. Alguses pidid kõik täiskasvanud muidugi kiiresti õppima hakkama, sest ega kosmonaudid või kirjanikud sünni üleöö. Aga kuna nad kõik olid tragid ja töökad inimesed, siis ei valmistanud õppimine neile eriti suuri raskusi, ja ei kulunud kuigi kaua aega esimese oma küla kirjaniku raamatuni ega esimese oma sovhoosi kosmoselennuni. Esimesed kosmosereisijad olid Heleni isa ja Ardo isa.

Helen, Kristjan ja vanaema istusid raadiot kuulates hommikulauas. Heleni ema oli end tuppa lukustanud ja lõpetas oma esimest jutustust „Mälestusi koolielust". „Kutsuge mind ka, kui rakett hakkab startima!" hüüdis ta oma toast.

„Tähelepanu, tähelepanu, kosmonaudid lähenevad raketile!" teatas raadio. „Heleni isa sammub ees, Ardo isa ta kannul."

„Meie iss on ees!" rõõmustas Kristjan.

„Oi, nüüd Heleni isa komistas... Trepp on katki läinud! Kust leida meistrit, kes oskaks treppi parandada? Oh, õnneks sai Heleni isa katkisest astmest lihtsalt üle. Ka Ardo isa siseneb raketti. Kohe saame uusi teateid!"

„Ema, tule nüüd, kohe on start!" hüüdis Helen.

Tädi Leida tuli kööki, sulepea käes, ja jäi mõtlikult uksele nõjatuma.

Raadio ragises pisut. Siis jätkas reporteri hääl: „Kallid kuulajad, peame oma saate tehnilistel põhjustel katkestama. Kahjuks on kosmosekeskus nagu rakettki nii paksult tolmu täis, et meil pole võimalik midagi näha ega kuulda... Kas leidub kusagil veel koristajaid, kes pole kirjanikeks hakanud? Kordan: kõige olulisemad on praegusel hetkel koristaja töökäed! Kuulake meid jälle tunni aja pärast."

Vanaema vangutas pead: „On alles lugu! Ei saagi kohe teada, kas Helduri rakett stardib või ei!"

Helen arvas: „Sassi ema võiks nüüd aidata!"

„Sassi ema kirjutab praegu poeemi „Kord majas"!" teadis tädi Leida. „Temast sai suurepärane luuletaja."

„Olgu mis on, sööma peab ikka," lausus vanaema otsustavalt. „Tehke, lapsed, pudrutaldrikud tühjaks! Viimased mannavarud keetsin täna pudruks."

„Või silma!" törises Kristjan. „Klistjan tahab või!"

„Õhtupoolikul lähen poodi ja toon või ja mannat ja muid toiduaineid," lubas vanaema. „Praegu või pole!"

„Klistjan tahab!"

„Paljugi mis tahab! Pole minul aega kohe poodi tormata! Ema, kas sul pole kaupluse juurde asja?" küsis vanaema.

„Ei, praegu ma ei saa, mul on vaim peal, pean kirjutama," sõnas ema ja läks oma tuppa tagasi.

„Vanaema, luba, meie läheme poodi!" ütles Helen. „Enam me ei jää uue maja juurde mängima!"

„Mina olen lasteaias parim liikleja," teatas Irja.

Ning vanaema andis jälle lastele kandekoti ja rahatasku: „Tooge siis kaks pesuseepi, kilo mannat, kaks pakki võid, pool kilo vorsti... ja vaadake, mis seal veel on!"

Taas läksid Helen ja Irja kahekesi poodi. Ning taas võttis sovhoosidirektor neid oma „Volgasse". Seekord ei kandnud ta aga pruuni nahkmantlit, vaid ilusat kollast skafandrit.

„Hakkasin kosmonautide direktoriks," ütles sovhoosidirektor.

„Aga miks su skafander moosiplekke täis on?" küsis Helen.

„Lihtsalt pole kedagi, kes plekke välja võtta oskaks," lausus direktor kurvalt.

„Kui ma suureks saan, siis õpin plekivõtjaks," lubas Irja.

„Vaata, kui tublid tüdrukud!" sõnas direktor. „Oli kohe huvitav teiega sõita."

Tüdrukud sisenesid kauplusse. Nüüd oli see üleni liikuvaid hõberiiuleid täis ja riiuleil kirendasid kõikvõimalikku suurust ning värvi raamatud.

„Täna ei tohi enam aega viita," ütles Irja Helenile ja Helen küsis müüjalt kaks pakki võid, kaks pesuseepi, kilo mannat, pool kilo vorsti ja kaks piparmündinätsu. Müüja naeratas lahkesti, tuli leti tagant välja ja hakkas laste ostukorvi raamatuid laduma: „Palun, palun, siin on „Seep kui selline", siin „Võipaberi saladus", siin lasteraamat „Vorst ja ööbik"... Mis veel? Ahah, siin on naljajutud „Anna ja manna", ja piparmündist... piparmündist on meil luulekogu „Sahin piparmündilehtedes". Oli vist kõik? Kaks kopikat jääb küll puudu, kuid selle tasub su isa hiljem ära. Tänan, külastage meid jälle!"

„Ära nuta, Helen," sõnas Irja. „Müüjatädi sai meist vist valesti aru. Meil oleks vaja pärisvõid, pärisseepi, pärismannat ja pärisvorsti. „Võipaberi saladust" ega „Vorsti ja ööbikut" pole vanaemal tarvis!"

Müüja naeratas veel lahkemalt:

„Olen luuleline müüja,
ärge küsige mult süüa.
Esimesi samme veel
teen ma luuletajateel.
Saage aru ise must —

„Toidupood, ta sisemus"
praegu pooleli on mul,
aga müüjatöö on hull.
Kui ei taha, siis ei müü!
Kui ei osta — oma süü!

Pealegi pole mul kusagilt teile produkte võtta, sest vili, millest mannat tehakse, on koristamata ja peksmata ja jahvatamata... ja mis seal kõik veel tegema peabki. Ning koor, millest võid tehakse, on piima pealt riibumata, sest piim on lüpsmata, sest lüpsjad on kõik kosmoses ja kirjutuslaudade taga. Nägemiseni lapsukesed, kui mu „Toidupoe-raamat" ilmub, siis lugege kindlasti läbi!"

Ja müüja võttis ostukorvist raamatud välja ning asetas riiulitele tagasi.

„Mis me nüüd küll peale hakkame?" küsis Helen kauplusetrepil.

„Tulge meiega mängima," hüüdis Ardo uue maja hoovilt.

„Me kõik oleme kosmonautide ja kirjanike lapsed!" hõikas Liisi.

„Tulge meiega kirjanike palli mängima!"

„Aga minu isa on tegelikult hoopis GEOLOOG, vohh!" hüüdis Irja vastu. „Vohh!"

„Geoloog — mis asjasson see on?" küsis Ardo. „Nullisson!"

Kõik uue maja aknad avanesid, emad ilmusid akendele ja hüüdsid: „Ärge segage meid! Meil on vaim peal! Me kirjutame raamatuid kosmoses lendavaist hammastest!"

Helen ja Irja jooksid koju.

„Mida me vanaemale ütleme!" ahastas Helen.

„Katsume temast tasakesi mööda hiilida, läheme tuppa ja teeme, nagu magaksime," arvas Irja.

Hinge kinni pidades paotasid lapsed köögiukse. Vanaema pesi nõusid, Kristjan ladus klotsidest maja. Tüdrukutel õnnestuski neist märkamatult mööda hiilida. Õnneks olid nende voodid veel üles tegemata. Mõlemad vupsasid oma asemele ja teesklesid magamist.

Irja kuulis, kuidas Suli õues haukuma hakkas. Siis astus keegi majja.

„Kuuled, Helen, keegi tuli!" sosistas Irja.

Kuid Helen oli päriselt magama jäänud. Irja kuulatas. Vanaema pakkus köögis kellelegi istet ja hakkas siis nõudega kolistama. Naisehääl ütles: „Oh, mis te nüüd!" ja mehehääl lisas: „Tänan!" Vanaema lausus: „Eks te ole pikast teest väsinud!" ja naisehääl vastas: „Ärge tehke endale tüli!" Oh, see polnud mingi naisehääl, see oli hoopis I r j a e m a h ä ä l! Irja lausa lendas kööki ja hüppas ema sülle. Ema oli külm ja lõhnas hästi! Ta oli tõeline pärisema! Ning teiselpool lauda istus veel PÄRISISA, mis sest, et geoloog, mitte kosmonaut! Irja ronis ema sülest isa sülle ja pani oma põse vastu isa pisut torkivat, tuulelõhnalist põske.

„Näe, üle hulga aja jälle kogu pere koos!" ütles isa rõõmsalt. Heleni vanaema vaatas neid naeratades ja tõstis võitoosi ning leivataldriku lauale.

Irjale meenus, et nad polnud võid ostnud, isegi „Võipaberi saladuse" võttis müüja tagasi... Kuidas sellest teistele kõnelda?

„Isa, sa ütle nendele, et sa oled geoloog, mitte kosmonaut, eks? Geoloog on ju ka vahel natuke tähtis?"

„Muidugi on," naeratas isa. „Aga mis kosmonautidest sa räägid?"

„Noh..." Irja vaatas maha. „Siin hakkasid kõik inimesed kosmonautideks ja kirjanikeks... Ja poes polnud võid ega mannat ega seepi, ainult raamatud... Noh, ma ükskord natuke luiskasin, et sa oled kosmonaut, noh, muidu olid kõik siin nii tähtsad, ja mina mõtlesin, et geoloog pole pooltki nii tähtis kui traktorist või sepp või osakonnajuhataja... Siis ma p i d i n luiskama, ja teised uskusid ja nii see läks. Minu süü, noh..."

„Mis sa nohhitad, Irja, räägi korralikult!" tõreles ema. „Oled oma unejutu vist liiga pikaks venitanud, ei saa enam aru, mis ilmsi, mis unes."

„Kas Heleni ema ei hakanud siis kirjanikuks?" imestas Irja.

Vanaema puhkes naerma: „No on sellel lapsel alles fantaasia! Heleni ema on ju õpetaja ja praegu peab ta lastega koolimajas lõikuspidu. Said oma kooliaias juurviljad üles võetud ja tegid sel puhul väikese peo."

„Siis ma vist... vist nägin seda unes!" raputas Irja pead. „Aga Heleni isa — kas ta pääses kosmosesse?"

„Tema kosmos on siinsamas sovhoosis," kostis vanaema. „No võtke nüüd natuke õhtulist!" lausus ta Irja isale-emale ja tõstis võitoosil kaane pealt. Toos oli kuldkollast võid täis.

Ema katsus murelikult huultega Irja laupa: „Äkki on sul palavik? Ega sa külmetanud ole?"

Kuid isa ütles tõsiselt: „Lase olla, ma vist taipan. Vaata, Irja," sõnas ta tütrele, „mina pole küll kosmonaut, aga ega sepad ja traktoristidki minuta hakkama saa. Millest nende masinaid valmistataks, kui mina ei avastaks uusi rauamaagikohti? Samamoodi vajavad mind kosmonaudidki. Kosmonaudid vajavad ka onu Heldurit ja tädi Leidat ja meie ema ja traktoriste ja lüpsjaid ja koristajaid... Kõik me oleme üksteise jaoks väga tähtsad. Said aru? Mine nüüd rahuga voodisse ja jää tuttu."

Irja noogutas, kuid ta süda valutas ikka veel: „Ma ju luiskasin täna teistele..."

„See on su vana viga," lausus ema.

Isa ütles: „Selle asja pead sa ise korda ajama. Kui tahad, tulen kaasa. Head ööd!"

„Head ööd!" vastas Irja ja tatsus magama. Pole just lihtne minna homme teiste laste juurde ja öelda: „Ma valetasin." Aga lõppude lõpuks on see väike asi! Kui hea, et suured inimesed korraldavad suuri ja tähtsaid asju nii targasti! Pealegi jäi homse peale veel üks väike, aga tähtis asi: mis talle kingituseks kaasa toodi? Midagi ehk ikka? Irja pigistas silmad kinni ja püüdis kingitust ette kujutada. Äkki toodi kuukulgur? Või koguni nukuvanker?

Tungal, L.
T88 Kartul, lehm ja kosmonaut. — Tln.: Eesti Raamat, 1986. — 80lk.: ill.

Lugu, milles koolieelikutele tutvustatakse maaelu ja sellega seotud töid-tegemisi nii sõnas kui pildis. Ühtlasi saab lugejale selgeks, et kõik elukutsed on auväärsed ja hoopis võimatuks muutuks elu, kui kõik inimesed hakkaksid näiteks kosmonautideks.

Illustreerinud Vladimir Taiger.

T $\frac{4803010200-427}{901(15)-86}$ TL—9—15—85 84.3E

Koolieelikutele
Леэло Тунгал
КАРТОШКА, КОРОВА И КОСМОНАВТ
На эстонском языке. Художник-иллюстратор Владимир Тайгер. Таллин, изд-во «Ээсти раамат». Toimetaja L.-M. Anderson. Kunstiline toimetaja H. Tikand. Tehniline toimetaja R. Lillema. Korrektorid T. Tiiman ja V. Pihel.
IB № 1203. Ladida antud 18. 09. 85. Trükkida antud 11. 08. 86. Formaat 70×100/16. Ofsetpaber. Kiri: baltika. Ofsettrükk. Trükipoognaid 5,0. Tingtrükipoognaid 6,45. Tingvärvitõmmiseid 26,76. Arvestuspoognaid 4,81. Trükiarv 40 000. Tellimus nr. 1734. Hind 45 kop., raamatukogukõites 75 kop. Kirjastus «Eesti Raamat», 200090, Tallinn, Pärnu mnt. 10. Trükikoda «Oktoober», 200105, Tallinn, Kreutzwaldi 24.